

A POZSONYI
VÉRTÖRVÉNYSZÉK

ÁLDOZATAI 1674-ben.

IRTA

RÁCZ KÁROLY

SZAPÁRYFALVAI EV. REF. LELKIPÁSZTOR,
A JÉZUS KRISZTUS MÉLTATLAN SZOLGÁJA.

*

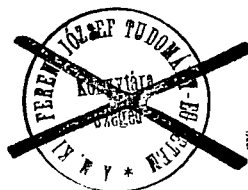
III. FÜZET.

AZ UJ KATOLIKUSOK HITFORMÁJA, VAGY A MAGYAR ÁTOKMINTA.

~~~~~  
E FÜZET ÁRÁ 1 KORONA.  
~~~~~

BUDAPEST, 1905.

KÓKAI LAJOS KIADÁSA.

18665

BÁRÓ RADÁK ÁDÁM
EMLÉKÉNEK.

„A Pozsonyi Vértörvényszék áldozatai 1674-ben“ című munkának első füzeté második kiadásban 1889-ben jelent meg; a második füzet megjelenése tíz évig házódott, emlékeztetve a gyászévtizedre, melynek történeteiből egy vérrel-könnnyel irt megrázó részletet tár fel; elvégre a sokáig vajúdott ügyet Özvegy Kovács Ferenczné született Kürj Terézia Urnő nemes szíve juttatta czélhoz 1899-ben. A vajúdás ideje alatt megkerestem Báró Radák Ádám közjótékonyságáról ismeretes tagját egyházunknak, kérvén, hogy vállalja el a második füzet kiadási költségeinek terhét, mi által ércznél maradandóbb emléket emelend magának. E felkérésemre következő levelet kaptam ötven forinttal terhelve: „Mikeszása, 1894. november 4. Igen tisztelt Lelkész ur! Művét „A pozsonyi Vértörvényszék áldozatai 1674-ben“ vettem. Felette sajnálom, hogy kívánságát csakis részben teljesíthetem, de szegény erdélyies pénztárom annyiféle van igénybe véve, hogy azt óhaja szerint teljesítenem módomban nincs, s így az ércznél maradandóbb emlék állításáról le kell hogy mondjak. Azon kérés-sel végzem levelem, hogy fogadja ezen özvegecskét is szívesen, maradván üdvözetem mellett Tiszteletes ur hive Radák.“

Hálám jeléül e harmadik füzetet kívántam az üdvözült Jóltevő Emlékének ajánlani!

Szapáryfalva, 1903. június 29-én.

Rács Károly,
ev. ref. lelkipásztor.

Vezér=Szózat

„A Pozsonyi Vértörvényszék áldozatai 1674-ben
III-dik füzetéhez.

 hitért, az igazságért való üldözés történetével foglal-
kozni mindig szomorú! Hát azért tanított az isteni
ajak imádkozni: «jőjjön el a Te Országod!», hogy az min-
dig óhaj, törekvés és remény tárgya maradjon, mint a
tökély eszméje? valósulása pedig csak parányonként léte-
süljön századok folyamán, s ez is néha oly rémitő fordú-
latokkal, hogy a mit egyik korszak épített, a másik azt
lerontsa és megint újra kezdődjék azon Ország építése. —
Szomorú tapasztalata ez a történelemnek. Az Isten orszá-
gában mindnyájan egy szerető mennyei Atya gyermekei
és így testvérek vagyunk; — és ime! ez az evangyéliomi
igazság nem hirt teljes életre kelni majdnem két évezér
óta! Mikor a Krisztust nem ismerő pogányok üldözték a
keresztyéneket, századokon át, ez még érthető azon ho-
mályból, hogy azok nem ismerték az igazságot. De mikor
keresztyén üldözé a keresztyén társakat, a homálylyal men-
tegetőzni nincs helyén, mert tudniok kellett volna, hogy
az Isten Országában csak testvér van, ki iránt csak szere-
tet a kötelesség. — Mindig igaz és velőkig hat *Bourq*
francia királyi tanácsos felkiáltása a párisi parlamentben,
1559-ben, mely a hugonották üldözését tárgyalta: „*nagy*
dolog elítélni azokat, a kile a lángok közt is Jézus nevét

hívják segélyül! E szórt ő is elfogatott s máglyahalált halt. Hazafi hazafit, keresztyén keresztyént öldökölt.

Az «apostoli királynak» nevezett Lipót hatalma alatt nyögő Magyarország 1670 óta a legkeresztyéntelenebb korszakot élte, 8 év alatt minden nemzeti jog és szabadság eltiportatott, a rabszolgajáromba magukat hajtani nem akaró nemesebb fők vérpadon, börtönökben végezték életüket, sem rang, sem állás nem mentheté meg őket; Isten igéjének és a tudománynak szolgálói pedig, a lelki tanítók leg-szilárdabb része a rettenetes gályarabságba húrczoltatott. Ellenségtől elfogott szerencsétleneket szoktak volt korább a gályák evezői rabmunkájára taszítani. — Később a legnagyobb gonosztevőket itélték e kényszermunkára, mely rendszeren holtig tartott. Szörnyű sors volt ez! Derekaikon és nyakaikon lánczolva voltak s a nyakló-bilincsesel 10—12 embert összefogtak, s úgy hajtották őket, mint állatokat. Ezen felül, hogy el ne meneküljenek, megbélyegezték, a bélyeget a nyaktő alá és a felső csigolya felé ütötték; szakált, bajuszt és haját lenyirtak rólok. A terhes hajó evező padjához lánczoltattak, sorba; naponként 15 órát kellett erősen dolgozniok, a tenger hullámaival daczolni evezőikkel; mihelyt lankadtak, a hóhérpallér ütötte őket; hogy pedig fájdalomknak kifejezést ne adhassanak, fa- vagy vaspeczekkel tömték el szájokat, beszélni nem lehetett, — siri csend honolt a halál ez előtornáczában. A ki kidőlt, elhalt, arról akkor levették béklyóit s a hullát a tengerbe dobták. — A sötétnek nevezett középkorban a muhamedán saracénok elleni keresztes háborúk alatt, megdobbant *Matha János* párisi theologusnak és egy remetének szive Párisban, és szerzet-rendet alapított (1198) «Trinitáriusok» vagy «Mathurinok» nevezete alatt azon czélból, hogy a pogányok fogságában sinló keresztyén társaikat váltsák és szabadítsák ki; e végre adományokat gyűjtsenek; sőt ha úgy kíván-

tatnék, önmagok feláldozása által is közreműködjenek a kiszabadítás művében. Vörös és kékszinű kereszttel ellátott fehér talárjokban mentő lényeknek tűntek fel, s a reformáció előtt több száz keresztyén fogolyt mentettek meg. Még ekkor volt keresztyén érzet!

De midőn a vakhit és sötét rajongás a pápai érdek védelmében a protestánsok ellen indított rémletes háborúkat szülte, a protestáns — szerintök eretnek — foglyok sorsa iránt nem dobbant meg a római katolikus sziv! Hallgattak a mathurinok. Sőt a szomorú 17. században, a mikor a jezsuiták tábora a római katolikus fejedelmeket a reformáció kiirtására felfegyverezte, a «gályarabság» büntetését az erőszakkal elfogott protestáns lelkészekre és tanítókra alkalmazta; s Alsó-Ausztria büntető törvényébe bevitte a szomorú cikket «bilincsek közt közmunkára kényszeríteni» a politikai és vallási szabadság képviselőit. — Nem magyar, hanem osztrák büntetőtörvényt alkalmaztak az alkotmányától megfosztott magyar polgárookra... s a pozsonyi vértörvényszék ily forrásból küldte gályarabságra vértanúinkat. Keresztyén keresztyént sanyargatott. Hol itt az Isten országának még csak árnyéka is?!

Le van irva a két első füzetben a kebelrázó történet. Ah! az olajfák hegye meg-megújúl az idők folyamán! A Kalvária számtalanszor ismétlődik; mert nemcsak a természeti világban, hanem a vallás-erkölcsi téren is elhomályosúl a nap — a sziv, az ész, a hit napja, — s darabig a sötét fellegek vihar közt ontják pusztító árjaikat felhőszakadással, elsepervén útból mindent.

Nagyon leverő, hogy az elvadultság korában a hazai római katolikus fénylő papság kebelében az irgalom csöppjei is kiszáradtak s Lipót király birodalmában a magas polczokon ülőkben is mozdulatlaná fagyott az emberi érzet. De hála Istennek! a keresztyéni lelkület csak bizonyos

körökben és részletesen szunnyadoz s kopár puszták nem mindenütt borítják a földet: a művelt külföld és evangyéliomi nagy nemzetei megborzadtak a gályarab lelkészek szenvedései felett s a protestantismus nagy világi trinitáriusa *Ruyter*, szerzetesek nélkül leoldotta a békókat a nápolyi foglyokról, kiszabadította őket a halálos dologházból s a földig alázott vértanúkat a hazán kívül Európa világosabb pontjain testvéri szeretettel fogadták. Ezek is megirvák az előbbi füzetekben.

A szenvedés mértéke is betelt s a végső kétségbeesésbe kergetett magyar nemzet java kénytelen volt 1678-ban fegyverhez nyúlni, a gyászévtized vége felé lelkesen sereglett a 21 éves ifjú szabadsághős *Thököli Imre* zászlói alá, a ki a «Magyarok száz panasza a németek ellen» gyűjtő szózatával hangot adott a nemzet öröklő jogainak feltámasztására, új lég fúvált, a szabadság levegője; a megrettent német kormány visszaállítandó a magyar alkotmányt, országgyűlést hívott egybe, melyet 18 év óta elnémitott, arra számolván, hogy véget vet annak. Hogy a gályarabok és számkivetett protestáns lelkészek tíz év után a hazába szabadon visszatérhettek: belülről Thököli fellépésének köszönhető; mind az alkotmányos, mind a vallásos szabadságnak nagy hősei közt méltán foglal ő fényes helyet. Maga ugyan száműzetésben hunyt el, de a hazatért hitvallók honi földben nyughattak.

Az egyház- és világtörténelemnek méltán szomorú oldala, hogy minden igazságot véromlással és könnyek záporával lehet egy-egy talpalattal előbbvinni. Mindig való marad, hogy a rabság Egyiptomából vereslő vértengeren keresztül lehet jutni a szabadulás földére. Oh magyar! a te nemzeti és országos életednek hányszor kellett a vértengeren át menekülni?!

E mostani füzet felmutatja, miként készítettett elő a

rendszeres vallásüldözés; s minő borzalmas út és mód nyújtott a szenvedés és halál elkerülhetésére, tudniillik a hit megtagadása, a lelki fenség lealázása. Itt szemlélhető, mily gyenge a szegény ember! de azt is láthatni: mily erős az! Ne vessünk elítélés hamuját a gyengékre, de emelkedjék lelkünk a lelki magaslaton megállók láttára! Az ős keresztyén korban is sokan valának — Decius pogány császár idejében — az «elesett» (lapsus) vágy megtántorodott keresztyének különböző fokozatú megnyilatkozásai; vigasztaló, hogy a megállók (stantes) a vértanúk és hitvallók mentették meg az igazságot. A természet országában is vannak puhányok és gerinczesek; olvadó ásványok és gránitok. — Meghatott kebelrel olvashatjuk a rimaszécsi tudós lelkész *Otrokocsi Főrís Ferencz* hősieles szenvedését, megállt inghatlanul a kinoztatások idején, ki is szabadult, darabig erős tartalmú irodalmi művekkel védte is az igazságot. De mintha elhomályosult volna elméje, utóbb, midőn már túl volt a szenvedéseken, megtagadta korábbi vallását. Fénylő szobor volt ő előbb, aztán összetört s lezuhant. Vannak ily hullócsillagok a történelem egén is. Végig harczolták sokan a hit harczát, ő is, mélyelműleg jegyezte meg Bod Péter, e nagy magyar református történetíró, hogy csak «addig áll az ember, míg Isten tartja». — (M. Athenas. 204. lap.) A hit Isten ajándéka s emberi gyengeség hibái miatt elveszthetjük azt, ha Istentől elpártolunk. Elborúl lelkünk az elesettek, elpártoltak névsorán, szenvedésök alatt fényes, megtörtségök után roskatag oldalukat kell szivzúzottan szemlélni. Ki tudja, ma is a megpróbáltatás zivatarában nem ismétlődnének-e hasonló tünetek?

Az igazság hervadatlan koszorúja túléli a sirdombokat, ime több mint 200 év után, sokan e hazában részvétellel gyűjtenek össze minden adatot, mely csillámot tart fel, a hithősök lelki állapota megvilágosítására... fonják a múlt

kutatói az egyes levelekből a halhatatlan koszorút ősünk emlékére. Az a mai *szerény református* lelkész, a ki egész életében a gyászévtized nagy temetőjében bolyong, a ki minden egykorú porszemben keresi az arany parányokat, miket az idő keze megkimélt, példájával, tetteivel igazolja, hogy az igazságért szenvedők soha nem szűnnek meg hatni, ivadékról ivadékra; mert az utókor hívői lelkében feltámadnak, mint hatások, erők, melyek mintegy látományban, lelki képekben elevenítik fel azokat, a kik voltak s a szeretetben ma is vannak. Én — s azt vélem többen is, — csak hálással gondolunk e mű dolgozójára, a ki törhetlen munkálkodásával visszavarázsolja a letűnt felette szomorú kort s az abban tündöklő gyöngyöket.

Az Istennek országa közeledjék már hozzánk, szebb kor akkor derül az emberiségre; ez akkor jó el, ha testvér testvérré nem emel fegyvert, sem a gyűlölet, sem a bántás, sem az erőszak fegyverét, hanem az emberi, a felebaráti szeretet indit és irányoz mindeneket mindenben.

Irtam Debreczenben, a Bertalan nap (párizsi vérnász) fordulóján. 1904. augusztus 24.

Balogh Ferencs,
hittanár.

Előbeszéd a III. füzethez.

1868—1869. években boldog emlékezetü Révész Imre debreczeni lelkipásztor mellett szolgáltam segédlelkészi minőségben. Egy napon így szólt hozzám főnököm: «Ismeri-e kegyed a Magyar Átokmintát, melynek külföldön egész irodalma van?» A tudatlanság miatt azt se tudtam, mit válaszoljak. Hogy mégis mondjak valamit, elkezdtem beszélni, hogy mikor Elberfelden voltam dr. Kohlbrügge Frigyes Hermann lelkipásztort meglátogatni: ott tartózkodásom alatt szóba jött a mi Énekeskönyvünk s midőn mondtam, hogy az ő Énekeskönyvükben 42. szám alatt álló «Unser Vater im Himmelreich» kezdetű ének a mi Énekeskönyvünkben is benne van: az a mintegy 20 tagból álló társaság, mely össze volt gyűlve egy egyháztagnál, arra kért engem, hogy énekeljem el magyarul, hogy meggyőződjenek, miszerint még a kótája is ugyanaz, a melyen mi énekeljük. S mikor odajutottam, hogy: «E teljes világ általad, Teremtetett, áll és marad»: a társaság néhány tagja összenézett és egymáshoz eme kérdést intézték: «Was ist das: teremtetett?»; mert úgy vélekedtek, hogy én szidalmazó szót vegyitek az énekbe, az ő, mi nyelvünkben való járatlanságuk felhasználásával. — S mikor ezt így előadtam: akkor főnököm így szólt: nem efféléről van szó, hanem egy hitvallásról, melyet azoknak kellett letenniök, a kik a római egyházba tértek. S ekkor el kezdte beszélni, hogy az 1674-diki vallásüldözés idején sok eltántorodott protestánsok, lelkészek,

tanítók s más egyháztagok letették azt, midőn vallásukat elhagyták. — S én megvallván e tekintetben tudatlanságomat, kértem, hogy adjon ide nekem oly könyvet, a melyből én ezt az Átokmintát megismerhetném. Rendelkezésemre bocsátotta könyvtárát s én azonnal nekiálltam s olvastam Rangot, Mohniket, Jordánszkyt, Reiser Antalt, Buriust s több más írókat, kik e füzetben mindnyájan megemlittetnek, lemásoltattam a sárospataki főiskola könyvtárában meglevő kéziratos művét Otrokocsi Fóris Ferencznek, a «*Furor Bestiae*»-t, még magam is megszereztem az 1868 és 1869-ben megjelent újabb német műveket s tanulmányom eredményét közlöttem a Protestáns egyházi és iskolai Lapban, 1869-ben. Miután pedig közelgetett az 1874-dik év, elhatároztam, hogy a nagy vallásüldözés 200-dos emlékeül kiadom «A pozsonyi Vértörvényszék áldozatai 1674-ben» című munkámat, melynek készítésére a Magyar Átokminta történetének tanulmányozása nyújtott alkalmat. — Befejezetlennek kellene tartanom nevezett munkámat, ha e füzet napvilágot nem látna. A nagy vallásüldözésről szóló művem teljessé tétele céljából terjedelmesen megírtam a Magyar Átokminta történetét, úgy a mint azt mostani elszigetelt helyzetemhez képest csak tehettem. S most van szerencsém a 34 év előtt megkezdett tanulmányt, itt e füzetben a nagyérdemű protestáns olvasó közönségnek im általadni. E munka létrejöveteleért az érdem Révész Imrét illeti, — a dicsőség pedig legyen a Szentháromság egy Istené! — Leghőbb kívánatom e kised munkának lelki haszonnal való olvasása, hitünkhöz, egyházunkhoz való ragaszkodás szilárdítása, hogy «az igazságot követvén szeretetben, mindenestől fogva nevekadjunk *Abban*, a ki *Fő*, tudniillik a Krisztusban». Eféz. 4, 15.

Szapáryfalva, 1902. október 3.

Rács Károly,

ev. ref. lelképásztor.

A Magyar Átokminta.

Az új katolikusok hitformája.

Bevezetés.

Az 1674-ben, a magyarhoni helvécziak és ágostai hitvallású lelkészek és tanítók ellen feltámadt üldözés okának az ellenfél rebelliót és nem religiót mondott, vagyis, hogy azért idéztettek meg 1674. márczius 5-ik napjára Pozsonyba, a vértörvényszék elé, s azért íteltettek az által fej- és jószágvesztésre, mert részesei voltak a Vesselényi-féle összeesküvésnek. E hamis állítást megdöntik azon okok, melyeket e könyv elsőben 1874-ben Sárospatakon megjelent kiadása 236—250. lapjain, másodsor 1889-ben Lugoson második kiadásban megjelent I-ső füzeté IX-dik szakaszában előhoztam a 95—111. lapokon; úgy, hogy ma már csak a történelemben való járatlanság, felületesség, elfogultság, az igazság szántszándékos elferditése, vagy keresztyénietlen érzelemből fakadó rosszakarat állithatja, hogy a mindkét hitvallású evangelicus lelkészek és tanítók üldözésének rebellio, nem pedig religió volt az oka; mert túl van minden kétségen, hogy amaz csak ürügyül lett a vallásüldözésre nézve előhozva, hogy ne mondjam: mintegy hajánál fogva előrántva. — Hiszen alig derült fel a reformáció hajnala, már megkezdődött az azt követők véres üldözése, 1518-dik év végén ugyanis Perényi nádor 3, Verbőczy pedig a maga birtokán 8 embert égettetett meg a reformációhoz való ragaszkodásukért. Hát az 1523. és 1525. évi országos törvények nem a reformáció követői ellen hozattak-e?! Kordát

Komád testvérének *János* nevű szolgája a Luther könyveiből készült máglyán égettetett meg 1524. elején Budán; *Nikolai Filep* libetbányai lelkész reformáció iránti hűségeért és állhatatosságáért törvényszéki halálra ítélve Szobi Mihály, Mágocsi István és Ráskay Gáspár királyi biztosok által *elevenen megégettetett* Zápolya János parancsára Dobrony vár alatt 1527. augusztus 24-én. — *Gregori* libetbányai tanító, ki szinte a reformációhoz való hűségeért, az imént nevezett három királyi biztos által halálra ítélve *elevenen megégettetett* Zápolya parancsából 1527. augusztus 22-én Ó-Zólyom közelében. Az Isten által megszentelt hetes számot kétszeresen szentelte szent számmá a reformáció első tiz évében a Jézus Krisztus 14 magyar református vértanújának tűzhalála! Kár volt tehát Budai Ézsaiásnak ama dicsérő szókat vesztegetni, mely szerint azt mondja, hogy szép magok megtartóztatása tetszik ki abból az akkori magyaroknak, ha ennek a rettenetes törvénynek senki áldozatjává nem lett! Csak ezt a tizennégyet tudjuk, hát még a kikről nem tudunk? Hát Rudolf alatt miért jöttek a pápa katonái hazánkba?! Nemde nem a reformáció üldözése, vérbefojtása végett?! És a 17-dik századi vallásszabadsági harcok miért vivattak? A vasvári békekötés után a Szepességen már 1667-ben megkezdődött a protestánsok üldözése: tehát mindez a Vesselényi-féle összeesküvés fel fedezése előtt történt! Gróf Csáky István, mint a legtöbb, még zálogban nem levő s jogaiktól egészen meg nem fosztott XXIV. város földes ura Eulenbachban megfosztotta a protestánsokat templomuktól, a lelkészt elűzte és az evangelicus gyülekezetek tagjait botütésekkel hajtatta misére. 1670-ben vonultak be a császári seregek legelőször Spork generál alatt, később gróf Rothal, Heister, Blumenthal és Eszterházi alatt a Szepességre s bár úgy nyilatkoztak, hogy ők vallásáért senkit nem üldöznek: mindazáltal irgalom

nélküli módon felégették a helységeket és ségédkeztek a szerzeteseknek a protestáns templomok elvételénél. E fegyveres erőtől támogatva vették el a minoriták erőszakkal a német evangelicus templomot Donnerstmarktban és a lelkészt családjával együtt elűzték 1671-ben. Még azon évben vette el Bársony György a kapsdorfi gyülekezet templomát s nyomorba küldé lekipásztorát. — Mindezek elvitathatatlan előpostái voltak a kassai és más templomok elfoglalásával együtt a három év múlva elkövetkezett erőszakosságoknak, a rendszeres nagy vallásüldözésnek. (Weber R. *Gedenkrede auf Georg Buchholtz*. 1643—1724. Késmárk. 1901. 7. lap.)

Álljon itt ezen történeti igazság igazolására még egy Fejedelemnek, *Apaffy Mihálynak* Gróf Rottalhoz 1670. június 22-én, tehát a pozsonyi Vértörvényszék működésének megkezdése előtt 3 évvel és 9 hónappal elébb írott következő szószerinti levele: «Méltóságos Gróff Rottál János kedves Uramnak, Apámnak, eő Kegyelmének. Méltóságos Gróff ur kedves Ur Apám! Noha ennekelőtte is egynehány nappal irtam Kegyelmednek, de kéntelenittetem ujolag kegyelmed méltóságát terhelnem, hallván az eő Felsége Armadiájának *Magyarországban való kegyetlenkedését*, és noha némely magyaroknak alkalmatlan cselekedeteket nem mint javallattam volna, sőt én is ártatlanoknak nem mondhatom, de méltán kérdésben tehetem, mi az oka, hogy ezen dolognak kezdői, forgatói s fejei a pápista Atyafiak közül valók voltak s mégis, az mint hallatik, azoknak semmi bántódásuk, hanem *az mi vallásunkon valók és Lutheránus Atyafiak üldöztetnek, károsíttatnak, kergettetnek*, holott azok közül, ha kik vétettek is, emezeknek csak asseclái voltak, sok hamis hitekkel s álnok mesterségekkel vötték reá. Könnyű édes Apám Uram a községet fellázasztani s veszedelemben hozni; de tanácsosabb dolog eő Felségének azokat az motusokat placitis medijs lecsendesíteni. Egyébaránt is az dolgok az

eddig való folyásokban menvén elő, kilátszik, az feltett czél csak az, hogy *a mi vallásunkbeli és Lutheránus Atyafiainak egészen való extirpálásukra tendálljanak*, Ecclesiáinkat végképen igyekeztvén kifordítani, melyet tudom, Isten is nem enged, egyébaránt is eő Felsége azzal sok keresztyén országbelieket megbánt. Ugyanazért szeretettel kérem édes Apám Uram, ezen tüzet ügyekezze megoltani; ne harapózzék tovább, tudván azt, gyakorta nagy tüzet, kicsiny viz is megszokott oltani, alig is gondolhattam volna, hogy az eő Felsége széles e világra kiterjedt kegyességének hire ily keményen engedjen az dolgokhoz nyúlni, holott az vétkesek, az nem vétkeseknek oppressiójok nélkül is megbüntettettek volna s büntettethetnének most is. Hallatik az is, bizonyosan az eő Felsége hivei közzül sokan az én birodalmamra is fenyegetőznek, kérem parancsoltasson eő Felséginél, afféle nélkül legyenek el, egyébaránt én eő Felségének véteni nem kívánok; de ha kik birodalmabelieket háborgatni akarják, kéntelen oltalmakra köteles levén, hatalmas császárom parancsolatya is azt tartván, omnibus viis et modis oltalmaznom kell. — Nyavalyás Bocskay Istvánné Asszonyom is megfosztatván mindenétől, mint vitetett Szatmárba, most is arrestomban levén, nyilván lehet Kegyelmednél, ki mellett is feleségem sok reménkedésére nézve instálok Kegyelmed által eő Felsége előtt, méltóztassék kegyelmesen elbocsájtása felől parancsolni, példáulú vevén magának eő Felsége, az idegen nemzet is, mely igen praecaveála a kifutott Vajdának feleségéhez nyúlatni s másképen is, az Dámákkal mint szoktak, az keresztyén világban cselekedni, Kegyelmed nálamnál jobban tudja. Én is arrestáltathattam volna Zólyomi Feleségét, de Asszony-ember Rabot tartatnom illendőnek nem ítélem. Ajánlván ezzel Isten gondviselése alá Kegyelmedet, maradok:

Datae Radnothini 22. Junii Anno 1670. Kegyelmed

köteles szolgáló Fia: Apafi Mihály. (A Zarándi Egyházmegye története. Arad, 1880. 131 – 132. lap.).

Kocsi Csergő Bálint következő feljegyzése szinte válasért való üldözést bizonyít a pozsonyi Vértörvényszék felállítását megelőző időből: «Anno 1672. *Johannes Nagyodi* ludimoderator Toronyensis per papistas ex sua schola exturbatus est». (Révész Imre közlése 1879. szept. 18.).

De még egy másik roszakaratú ráfogás ellenében is meg kell az UR Jézus Krisztusnak ezen hitvallóit és vértanúit védeni s le kell venni rólok, emlékökről azon méltatlan súlyos vádat, mintha az úgynevezett «uj katolikusok hitformájá»-t, vagy a külföldön széltire «Magyar Átokmintá»-nak nevezett hitvallást ők költötték vagy koholták volna, miként ezt némely római katolikus írók egész bizonyossággal s határozottan állítani szeretik. E hitforma e könyv első füzetének 90–95-dik lapjain a maga egész terjedelmében közölve van, onnan már kétségkívül ismeretes a tisztelt olvasók előtt; e füzet második részében a tartalom tételről tételre igazolásánál, a dolog természeténél fogva, múlhatatlanul megkivántatván a hitforma közlése, ez okból szinte elő kell ott hozatnia. Arra kérem azért mély tisztelettel a tisztelt olvasókat, hogy midőn a történeti részben közlöttekét olvassák: méltóztassanak a szóban forgó hitformát a jelzett helyen megtekinteni. E füzetnek, mely nélkül nem tartható teljes egésznek a hitvallók és vértanúk története, — célja annak bebizonyítása, hogy ezt a hitformát, a magyarhoni mindkét evangelicus hitvallásu üldözött lelkipásztorok és tanítók közül sem egyik, sem másik nem írta, nem költötte, névszerint sem *Reiser Antal*, sem *Lányi György*, sem *Burius János*, kiknek műveiben benne van, nem koholta, hanem összeszedték és készítették azt a jezsuiták, magának a római katolikus egyháznak tanításaiból s ugyan ők terjesztették azt elfogadás és letétel végett a szerencsétlen hittől szakadtak elé.

Elfogulatlan olvasóra nézve nem volna szükség nagy felszereltséggel és készütséggel mutogatni meg történetileg, hogy ez a hitforma jezsuita készítmény, mert egy tekintet elsőben arra, hogy Csehországban 1631-ből fenmaradt szövege e hitvallásnak kétségtelen bizonyítéka annak; a mennyiben tudjuk, hogy a hol a forradalom kiüt: onnan legelőször is a jezsuiták kergettetnek el; sőt hazánkban arra is van példa, hogy más szerzetes rendbeliek is elfutottak a forradalom vagy szabadságharczi mozgalmak elől, nevezetesen a minoriták Aradról 1708-ban a II. Rákóczy Ferencz hadainak Aradon táborozása hírére úgy elmene-kültek, hogy csakis 1715-ben (a Rákóczy száműzetéséről szóló 49-dik törvényczikk megalkotása után) mertek Aradra visszazállingózni s hogy az 1708—1715. évig eltelt hét évi időszak alatt hollétökről, csudálatra méltóan, magának a rendnek sincs tudomása (Rác: Zarándi Egyházmegye története. Arad, 1880. 5. lap); ellenben a hol a szabadság letiportatik, az önkényü hatalom oltalma alatt tüstént bevonúlnak a jezsuiták nagy diadallal, így benyomútlak Csehországba is a fehérhegyi vesztett csata után (1620. nov. 7.) s megkezdték kedvencz működésüket, a térítést, az általok készített hitformával, — egy tekintet másfelől arra, hogy Magyarországnban is az ország alkotmányának felfüggesztése és így 1671 utáni szomorú, vérzivataros időben, a gyász-évtizedben, mely a jezsuiták aranykorszaka volt, tűnik fel az új katolikusok hitformája, és így mind Cseh-, mind Magyarországnban hasonló, sőt ugyanazon politikai körülmények közt jelenik meg: elvitázhatatlanul mutatja e hitforma jezsuita eredetét. Magának a két országnak politikai helyzete tehát csattanó bizonyság a jezsuiták ily irányú működése s annak folytán a kérdéses hitforma tőlök származása s általok használása mellett. Mert a római katolizmus, melynek legtúlzóbb képviselői a jezsuiták, nem

egyéb, mint *egyházi absolutismus*; az alkotmány nélküli vagy korlátlan polgári uralom pedig *világi absolutismus*, testvérhajtások egy ugyanazon töről. Csehország maig sinyli az új katolikusok hitformájának romboló hatását a protestantismus mezején; neki nem volt Erdélyországa; Magyarország ellenben kilábolt az új katolikusok hitformája által ráhozott gyászévtized vérárjából, mert volt egy Erdélyországa: az erdélyi önálló nemzeti Fejedelemség, mely sokszor volt másfélszázad alatt megmentője hazánkban a polgári és vallási szabadságnak, — épen protestáns voltánál fogva. Idézem itt egy római katolikus író szavait: «Midőn a magyar korona Bécstől kezdett függeni, úgy látszik, egyúttal az isteni gondviselés az annyi veszélyekben megedzett új vallást rendelte védpaizsúl alkotmányunk mellé. Az alkotmánynak, mely a magyar nemzeti szabadság, önállóság és függetlenségének, önkormányzatának foglalatja, — sértetlen fenmaradása életkérdéssé vált a protestáns vallásra nézve is; emez pedig hatalmas előharczosává vált amannak.» — (A protestantismus befolyásának történeti vázlata a magyar alkotmányra. Irta *Kassay Adolf*. Pozsony, 1864. 15. lap.). — Miként minden sérült és szenvedő lélek megtalálja a maga sebének természetéhez illő és annak behegesztésére alkalmas tapaszt vagy gyógyirt az Isten örökké megmaradandó beszédében: úgy a pozsonyi vértörvényszék áldozatai is, a hitvallók és vértanúk, kiválóan a gályarabok, megtalálták az ő vérző sebeiknek gyógyirját az Isten beszédének emez igéiben: «Mikor mindenütt nyomorgattatunk, de nem szorittatunk meg; kéteikédünk, de mindenestől nem esünk kétségbe. Háborúságot szenvedünk, de abban el nem hagyatunk; megaláztatunk, de el nem veszünk. Mindenkor az UR Jézusnak öldököltetését a mi testünkben velünk hordozván, hogy a Jézusnak amaz élete is a mi testünkben megismertessék.» — 2 Kór. 4, 8 — 10. vers.

Az újkatholikusok hitformájának valódiságát, hitelességét és igaz eredetűségét igazolom először *történetileg*, másodsor pedig *tartalmilag*. E czélból előadom elsőben e hitforma történetét a 16-dik századtól fogva, hol már annak első nyomaira találunk, egészen a legújabb időkhöz; azután pedig a római katolikus egyháznak idevonatkozó tanításait fogom elősorolni, mindenütt a forrásokra való útalással, az írók vagy szerzők megnevezésével.

ELSŐ RÉSZ.

Az új katolikusok hitformájának története.

1. *A tizenhatodik században.* Már a 16-dik század utolsó évtizedében van rá példa, hogy a római egyházba áttért egyének bizonyos átkozódási formulákkal egybekapcsolt hitformát tartoztak letenni. Ez azonban mintegy csirája, gyökere a 22 cikkelyből álló, *magyar Atokmintának* nevezett hitformának, Dr. *Worbs* szuperintendens és priebusi lelkipásztor szerint és 8 cikkelyből áll; ezenkívül egy gyónási czédulából s esküszövegből, melyeket *Tschirschnitz Sámuel* a glogauai ágostai hitvallású Egyház Évkönyveiből (Sziléziában) 1790-ben másolt le, melyek is így hangzanak:

«Azok a cikkelyek, melyekre a lutheránusok meg esküdni kényszerítették:

1. Hisszük mindazt, mit a keresztyén katolikus Egyház rendel, akár van benne a Szentírásban, akár nincsen.

2. Hisszük, hogy a szentek Közbenjáróink és segítségül kell őket hívni.

3. Hisszük, hogy van tisztító tűz.
4. Hisszük, hogy hét Sákramentom van.
5. Hisszük, hogy Szűz Mária nagyobb tiszteletre és dicsőítésre méltó, mint maga az Isten Fia.
6. Hisszük, hogy a lutheri tudomány hamis.
7. Hisszük, hogy a kehelylyel nem szabad többé élnünk.

8. Hisszük, hogy mi átkozott lutheránusok a szentek esedezése által vezetettünk a keresztyén katolikus Egyház igaz tudományára.»

«A gyónási czédula és eskü, melynek aláírására a glogauai és grünbergi polgárok kényszerítették: «Én szegény bűnös, megvallom neked lelki atyám s uram, az Isten, a szent Szűz Mária és minden kedves szentek előtt, hogy én eddig és annyi éven át az átkozott, kárhozatos, istentelen eretneki tanban, melyet lutherinek neveznek, éltem és ezen irtózatos bűnbe keveredtem, a borzadalmas Sákramentomhoz is járultam és ott semmi másban, mint csak száraz kenyérben és egy edényből rossz borban részesültem. E gonosz bűnt és kárhozatos tudományt megtagadom, és megígérem most, hogy soha többé ahoz visszatérni nem fogok. Isten és minden szent engem úgy segéljen!»

Ezen hitformát és esküt letette 1593-ban *Pistorius János* Württembergben, midőn a római egyházba tért át és magát egészen a jezsuiták karjai közé vetette. — E hitforma és eskü az itt közlött szöveggel használtatott a 16-dik században és a 17-dik század három első tizedében.

2. *A tizenhetedik században.* Ugyane hitformát és esküt tette le *Venczel Ádám* tescheni herczeg is 1611-ben; hasonlóul letette e hitformát s esküt *Henning Mihály* s egyszersmind szüleit is megátkozta 1629-ben. — Dr. *Worbs* szuperintendens egy kivonatot közöl a buntschlai Krónikából, 1629. május 4-dikéről, melyben *Henning Mihály* hit-

másító beszéde említtetik. Ez a Henning korábban alt-ölsi ágostai hitvallású lelkész volt a buntschlai kerületben; 1629-ben minden igaz ok nélkül a római egyházba lépett s ugyanazon évben egy hitmásító beszédet tartott Jauerben, melyben önmagával együtt szüleit is megátkozta, s később egyike lett, mert ez érdemet jutalmazni kellett, az új tanács azon hét tagjának, kik 1630-ban Buntschlauba ki-neveztek. A szóban forgó Krónikát 1600-ig *Holstein M.* buntschlai lelkész vezette, ki azon évben Schweidnitzba hivatott lelkészül, attól fogva *Schönwülder* folytatta, ki 1641-ben, 74 éves korában halt meg.

Peschek Adolf Keresztély cseh evangelicus diakónus és a prágai királyi tudós társaság tagja ugyanily tárgyú művében azt mondja, hogy a jezsuiták az áttértektől határozott hitvallást kívántak és az 1631-ből fenmaradt ily hitvallás nem egyéb, mint a már ma magyar átokminta néven ismeretes hitforma, alaki különbséggel. Ezen ő általa említett hitforma ugyanis négy részre van osztva, az első magában foglalja az áttértek mostani hitének bevallását. Légelőszőr «ő atyasága» kívánatára bizonyítaniok kellett a szerencsétlen eltántorodottaknak, hogy ők «jó és szabad akaratból», a ő kedves urasága iránti szeretetből s szorgalmas és kegyes működése s fáradtsága folytán tisztelendő atyaságának, kényszerítés nélkül, a tévútról és a hamis eretnek tévelygésekből az igazság útjára tértek: továbbá, hogy a pápa iránt engedelmességet tanúsítanak és a Bibliát feltétlenül nem olvassák; a purgatoriumról, miséről, egy szin alatti URvacsoráról való tanokat elfogadják, ellenben pedig bevallják, hogy két szin alatt vétele eretneki és kárhozatos; hogy Máriát, az ereklyéket és a képeket tisztelni kell, hogy egy szent misét hathatósabbnak kell tartani, mint száz lutheránus prédikációt. Így kiszítették őket eddigi vallásos tanaikról most épen az ellenkezőnek nyilvánítására.

Második pontja e hitformának az átkozódások hosszú sora, mely így kezdődik: mivel a római katolikus vallás minden pontjaiban, egy szín alatt szent, tiszta, ősi, mennyei és isteni, az eretneki ellenben téves és hamis, átkozott és ördögi: ezért megátkozunk mindazokat, kik bennünket e tisztátalan tudományra vezettek és azokat javallták, ellenben a rómaid kárhóztatták. — Tudjuk, úgymond Peschek, hogy az ily kiáltó bánásmódot tagadják és szégyenlik most a római katolikusok, azt mondván, hogy a IV-dik Piusz-féle hitvallás volt gyakorlatban az áttéréseknél s ily durva bánásmód az embereket a katolikus egyháztól még inkább elidegenítette volna; de hogy eshetik mégis, hogy oly sok különböző helyen találhatók ily hitformák?!

Harmadik pontja e hitformának az eskü, melylyel fel kellett fogadniok az áttérteknek, hogy többé a két szín alatti tudományhoz nem ragaszkodnak, az evangyéliomi tant mindenütt ellenzik s annak ellentállnak; a római egyháztól semmi esetre vissza nem lépnek; gyermekeiket arról kellően megintik s hogy a kelyhet és Bibliát folyton folyvást kerülük. — A záradék itt ismét azt mutatja: mennyire gondjuk volt a téritőknek arra, hogy felsőbbjeik előtt bizonyithassák, miszerint e dolog a császár kívánata szerint erőszakolás nélkül történt; a harmadik pont záradékául ugyanis ez áll: «esküszünk, hogy az evangyéliomi tanoktól, melyekben születtünk és neveltünk is, jóakarattal, jó érzellemmel, jó lelkiismerettel, hosszú vágyakozás után, kényszerítés nélkül, egészen szabadakarattól és senkinek nem tetszelgve, sőt önhaszonkeresés nélkül lépünk vissza és átkozunk meg az ilyeneket, ellenben az egyedül idvezítő katolikus vallást örömmel bevesszük.»

Negyedik pont a jóváhagyás, vagy megerősítés, mely állott abból, hogy ők annak bizonyossáttétele végett, miszerint a két szín alatti tudománytól visszaléptek, jelképíleg a kehelyt

lábbal tapodták és minden bűneiket meggyónták: ekkor kapták a gyónóczédulát, mely csaknem egészen megegyez a glogauai gyónóczédulával s következőleg hangzik: «Én szegény és nyomorúlt bűnös, megvallom és meggyónom neked, tisztelendő gyóntató atya! az Isten előtt, a boldogságos szűz Mária és minden szentek előtt, hogy én az időben, míg az eretneki tan mellett voltam, nagy tévelygésben éltem, valamint mikor járultam az eretneki URvacsorához, rossz kenyeret ettem és rossz bort ittam. De most már egész éltelenül át ehhez tartom magamat; amazt átkozni és üldözni és többé helyeselni nem fogom. Segéljen erre Isten, a szeplőtlen Szűz Máriával és minden szentekkel!»

Azon száműzött, ki egy ily hitvallást letett Csehországban, később felette megbánván tettét, Lausitzba menekült s futtában a hitforma másolatát magával vitte, melyet *Bernt Venczel* Oybinben Zittau mellett német nyelvre fordított. E hitformát a menekült egy egyházi ágendából, egy iskola-mesternél írta le. Már azon körülmény, hogy egy ágendában állott e hitvallás, azt bizonyítja, hogy egyházi használatban volt; de hogy egy ágenda miért volt egy iskolaépületben: abból magyarázható ki, hogy az ellenreformáció azon éveiben néha hosszabb ideig nem volt római katolikus lelkész, kit azután szükség esetén kereszteléseknél, temetéseknél az iskolamesternek kellett helyettesítenie. Eféle közleményeket katolikus részről kétségbe vonnak, tagadván, hogy az áttértéktől ilyeneket kívántak volna. Meg vagyunk győződve, hogy a mai katolikusok felette igen szeretnék, ha e tudósításoknak nem volna alapja és hogy ha a tény oly kiáltó nem lett volna. A kik tagadják, természetesen, hogy ama zűrzavaros időből keveset olvastak, különben ők is hasonló kifejezéseket találtak volna mindenütt. — Kifogást tesznek, hogy a trienti zsinatban egy egyszerű áttérési minta készített, melytől eltérni átokbüntetés alatt tiltva volt. De a

létező tilalom és fenyegetés bizonyíthatja-e azt, hogy annak ellenére valósággal semmi nem történt?! Így azt is tagadhatnók, a mi első szüieinkkel történt a Paradicsomban, mert azok is megtiltottak s büntetéssel fenyegettettek, ha esznek a megtiltott fának gyümölcséből. Különösen azon gondolat rettent meg a katolikus írókat, hogy az áttértek a kelyhet lábbal tapodták. De ez nem a katolikus kehelylyel történt, hanem a húszita vagy kálvinista kehelylyel vagy épen csak egy olyannal, mely e célra készült; s a tény különben is ismeretes, mint némely ezen iratban közölt tudósítások bizonyítják. Az ellenkezők főként arra támaszkodnak, hogy nem lehet bebizonyítani, hogy az ilyen felfedezett hitformákat valósággal használták. Ez nekünk természetesen — mond Peschek, — főleg azért nem lehetséges, mivel az ellenreformációi bizottság jegyzőkönyveit kezünkbe nem adják; de azon hitformák azon kor nézetébe oly jól beleillenek, hogy épen nem kételkedünk a felől, hogy valósággal használatban voltak. — Csak a következőt tesszük még hozzá — úgymond Peschek, — ama hitformák nem általánosan, hanem csak némely túlbuzgók által egyes helyeken s csak közönséges embereknél alkalmaztattak. Hogy a gyanú a jezsuitákra esett, mint a kik terjesztették volna ezeket az áttérők elé: azon épen nem lehet csodálkozni, mert az egész ellenreformáció ügye az ő kezökben volt. De mégis örömmel tesszük hozzá azt itt, hogy midőn az országban néha lejjebb álló szerzetbeliekre bízta az ügyet: hihető, hogy a szóban levő hitforma példánya olyan helyről való volt, hol nem épen a jezsuiták működtek. Ha a római katolikus írók Peschek ez előadását olvasnák: mennyire megkönnyebbülve lélekzenének fel azon súlyos aggodalmuk közt, mely a miatt támadt keblökben, hogy a hitforma készítése a «szegény, szerencsétlen jezsuitákat terheli!» — Vegyük ehhez még *Burius János* korponai ágostai hitvallású lelkész

nyilatkozatát, ki a komáromi tömlöczben raboskodott 17 ágostai hitvallású lelkész áttérését illetőleg ezt mondja: «azon időben e hitforma még nem létezett Magyarhonban, hanem régente Morva- és Csehországban volt használatban ama hires és ismeretes reformáció végén, a fehérhegyi csata után és a mieink száműzetvén, annak csehnyelvű szövegét magokkal behozták és I. L. latinra fordította azt, de bizonyos személyes gyűlöletből történt, midőn nem tudom ki által, sajtó útján közzétéve lőn, mintha az Magyarországon tétetett volna le, *Greszner Illjés* beszterczebányai lelkész neve állott, alatta. De a mit ellenségei mondtak: mi igaznak tartjuk-e? Bizonyos ugyan, hogy *Greszner*, ki a beszterczebányaiak előtt tekintélyes és a homiletikai tanulmányokban kitűnő jártassággal bíró lelkész volt: vallásunkat a római pápaival cserélte fel, de hogy az új katolikusok hitvallására akár *Greszner*, akár mások megesküdtek volna, nincs épen nyilván. — *Búrius* ez előadására megjegyezzük, hogy történetileg be van bizonyítva, hogy *Greszner* valósággal letette az új katolikusok hitformáját az evangelicusoktól elvett templomban Pozsonyban s mikor az utolsó szavakat mondta: ott az oltár előtt álltában, hirteleni vaksággal verte meg az Isten, úgy, hogy az oltártól másoknak kellett őt elvezetni. Ez történt 1674. márczius havában.

De lássuk csak, hogy a 17-dik század negyedik évtizedétől fogva hol és kik tették le e hitformát?! Gróf *Nádasdy Ferencz* 1643. november 25-én Csepregen történt katholizálásánál nem említették: használtatott-e e hitforma? Ám azért tagadni sem lehet annak használatát; mert bizonynyal ő vele se tettek kivételt a jezsuiták, kiknek műve volt az ő római egyházba térése. Kitűnik ez abból a levélből, melyet *Eszterházi Miklós* nádor, kinek leányának, mint jegyesének kedvéért tért át nyíltan a római katolikus

vallásra Gróf Nádasdy Ferencz, — 1643 november 30-án Vasvárról eképen ad tudtára *Lamormainius*-nak, a jezsuiták osztrák birodalmi provinciálisának: «Az Isten jótetszéséből Nagyságos Gróf Nádasdy Ferencz ur, a veleszületett eretnekségből a katolikus hitre térvén, a legközelebb mult Szent Katalin napján, az ő mezővárosában Csepregen, a parochiális templomban az egész nép előtt, mely közönség úgy a nemességből, mint a népből nagy számmal gyűlt össze, ott levén némely lutheránus predikátorok, (minthogy többen egyébiránt az ő, épen most leendő generalis gyűlésökre jöttek össze, rüt félelemtől vagy inkább rossz lelkiismerettől elrémítetve titkon ellopakodtak), — kinyilatkozatta, hogy ő igaz és valódi édes fia a katolikus egyháznak s tette ezt nagy dicsérettel, eszélyesen és alkalmasan, sokaknak csudálkozására, felpanaszolván ugyanazon nagyszámú nép előtt a predikátorok csalárdságát, cseleit és hamisságait, a maga áttérésének eszélyes okát adván. A mennyire ohajtandó volt tehát egy ilyen Grófnak áttérése: bizonynyal annyira vagy még inkább táplálendő, fentartandó és előmozdítandó az, midőn ez egynek áttéréséből, hogy majd több lelkeknek áttérése is következni fog, a felett semmi kétség nincs.» — 1654-ben december 24-én *Krisztina* svéd királynő tette le e hitformát Brüsszelben, Vilmos Leopold főherczeg szemei előtt, Guemes Baptist János domkos barát kezeibe, a jezsuiták ösztönzése folytán. E hitforma évről évre növekedett, mignem a hazánkban 1671-ben megindult rendszeres üldözés idején már 22 cikkelyben terjesztetett a mindkét hitvallású evangelicus lelkészek és tanítók elébe. Legelőször közlötöte ezt *Lány György* 1676-ban Lipszében megjelent ily czimú munkájában: «Legkegyetlenebb s emberi emlékezet óta hallatlan pápai fogság hiv elbeszélése»; a megfélemlített lelkészek közül legelőször *Greszner Illyés* beszterczebányai ágostai

hitvallású lelkész tette le e hitformát; szinte letette azt *Fekete István*, kőszegi református lelkész és dunántúli szuperintendens, miként ezt Kocsi Csergő Bálint, Heidegger s több más történészek előadják. 1673. szeptember 30-án letette az új katolikusok hitformáját Pozsonyban *Suhajda Mátyás* varinai ágostai hitvallású lelkész; 1674-ben letette e hitformát a komáromi 17 fogoly ágostai hitvallású lelkész, kikről azt írja Otrokocsi II. fejezet 26. pontjában, hogy elébb térítvényt adtak s a hivatalukról lemondásra kötelezték magokat; de mivel még sem bocsátották őket szabadon, sőt még inkább súlyosbított börtönbüntetésök és még jobban terheltek munkákkal: néhány hónap múlva vallásukról esküvéssel lemondottak, hittől szakadásuk jutalmául némelyek 50 forintot, mások személyökhöz képest valamivel kevesebbet kaptak elleneiktől, a mint ez a hittől szakadtak vallomásaiból nyilván van. — Szinte letette e hitformát *Hadik János* ugróczi ágostai hitvallású lelkész és Esperes 1674-ben a leopoldvári templomban. — Említi e hitformát Otrokocsi Főríz Ferencz is, ilyen című ma is kéziratban levő művében: «Fenevad dühe a Jézus Krisztus tanúi ellen», ennek első fejezete 26-dik pontjában «*a mi számunkra készített confessio*»-nak nevezvén azt, de szövegét nem közli. Ez az Otrokocsi végig szenvedte az 1674-től 1676-ig tartott rettenetes üldöztetés minden iszonyúságát, tömlöczöt, gályarabságot, bujdosást s midőn visszatért a hazába, ő is letette az új katolikusok hitformáját Nagy-Szombatban, 1694. augusztus 29-én, a mikor is a CXIX-dik Zsoltár 176-dik versének alapján tartott egy ünnepélyes predikációt, egy hitmásító beszédet, magát a századik elveszett, de megtalált juhnak magyarázván. E tettét, mely szerint hitét megtagadván, a római egyházba lépett, onnan vélik kimagyarázhatni, hogy a rettenetes szenvedések s kínzások közt elméje meghibásodván, azon rögeszméje

támadt; hogy az Isten őt választotta eszközül a végre, hogy a protestánsokat és katolikusokat összeegyeztesse. Heh de egészen máskép tudta pedig még kezelni az Irásokat Otrókocsi, mikor a Leopoldvári börtönben csörgette a lánczot negyvened magával, s mikor közzülök egy idősebbet szakálának lenyírásával és megöléssel fenyegettek, egy másikra nézve pedig azt határozták elleneik, hogy az udvar közepén száz botütést kapjon s mindnyájan vallásuk elhagyására sürgettettek s hogy nem tették azt, az e miatt rájok förmedt dühtől tajtékozó jezsuitának szemébe vágta a CXII-dik Zsoltár 10-dik versét latinul: «Frendeant sane dentibus impii, desiderium tamen eorum periturum est.» «*A gonosz ember ezt látván, fogait csikorgatja és kegyetlenkedik. A gonoszoknak kívánságok semmivé lesznek.*»

Midőn a *Lányi György* nevezett munkája 1676-ban megjelent: ugyanazon évben, névtelenül egy 78 lapra terjedő czáfirat bocsáttatott ki ellene, mely őt megtámadta; azonban felelt ő erre «Igazság paizsa» czimű iratában; szinte felelt Heidelberger György jezsuitának is 1677-ben, ily czimű munkájával «Pápa jezsuita arczátlanóság.» Ugyancsak 1677-ben kiadta a hitformát Lányi, a vértörvényszéki titkárnak *Lapsánszky*-nak «Törvényszéki kivonat» czimű munkácskája ellen irott ily czimű iratának elején: «Dávid parittyája Góliáth ellen, vagyis: jezsuitai hazugságok lóvakarója.» — Ez iratában így szól: «Ez a római katolikus hitvallás legkevésbé sem más, mint valódi katolikus, ezt már a minap, a csehországi üldözés korában, elmondás vagy letétel végett a római pápa vakított tányérnyalói előterjesztették az evangelicus predikátoroknak és tanítóknak». Lányi ezen előadására azt jegyzi meg *Mohmike Frigyes* stralsundī lelkész, porosz királyi tanácsos, a maga e tárgyról irott munkájában, hogy a szóban forgó hitforma eredeti hazája nem Magyarország, hanem Csehország és

Morvaország, miért is helyesebben cseh-magyar hitformának volna nevezhető. — *Lányi György* korponai rektor német nyelven is kiadta az új katolikusok hitformáját 1677-ben.

Reiser Antal pozsonyi, majd őhringeni ágostai hitvallású lelkész épen úgy 22 cikkelyre osztva adta ki a magyar átokmintának nevezett új katolikusok hitformáját 1678-ban, mint *Lányi György* korponai rektor két évvel előbb latinúl, egy évvel előbb pedig németül, t. i. 1676-ban és 1677-ben, — s a mi figyelemre méltó, Reiser ezektől teljesen függetlenül eszközölte a maga művének kiadását. Reiser műve újabban lenyomatott Lipcsében az 1860-dik évben. — Az új katolikusok hitformáját a *Radinszley György* idősebb fia is letette 1692-ben.

1688-ban pedig, a Reiser műve megjelenése után egy évtizeddel *Rango Tiburezius Konrad* stettini lelkész, greifswaldi superintendens adta ki az új katolikusok hitformáját «Svecia Orthodoxa» czimű munkájának 349. s következő lapjain: «*Pápistaságra tért új katolikusok hitvallása Magyarországon*» czim alatt. Azonban, mivel a forrást, honnan e hitvallást merítette, nem említette meg: több tartományokban, főként Svédországban kétségbe vonták annak hitelességét. A hitforma hitelességének bebizonyítása volt tehát azon művének célja, mely 1689-ben jelent meg Stettinben, ily czimmel: «*Bepillantás a pápai iszony fenekellenségébe*.» Ebben megemlíti, hogy Reiser-től vette a szöveget, mert *Lányi* munkáját csak műve bevégeztével kaphatta meg. A hitforma tanairól igyekszik bebizonyítani, hogy azok valósággal a pápai vagy római egyház tanításai. Hivatkozik a trienti zsinat végzéseire, pápai jogra, bullákra, kátékra, köztekintélyű római katolikus írókra, missálékra, breviáriumokra, himnuszokra, körmeneti beszédekre, közgyakorlatra és kimondja, hogy a hitforma tantételei a római egyházával tökéletesen megegyeznek. S van is olyan

római katolikus író, — még pedig a 19-dik században, a ki Rangó ez állítását igaznak elismeri, ilyen Jordánszky, a ki ide vonatkozó tárgyú műve 140-dik lapján megengedi, hogy Lányi az anyagot vagy tartalmat némely polemizáló római katolikus írótól vette, csakhogy — úgymond ő, — «pók módjára méreggá változtatta a virágnedvet.» — Giefers és Fábián, szinte római katolikus írók, már semmit el nem ismernek ebből, sőt Giefers, kiről látszik, hogy Jordánszky könyvét nem is olvasta, minden tételre azt mondja, hogy az: istenkáromlás. Fábián pedig a többek közt ezeket mondja: «Ez azon elhírhedt hitvallás, melyet Lányi György állítása szerint, a protestántizmusból visszatérteknek kell vala Magyarhonban letenniök s mely, hogy czimével is nagy zajt üssön: «Átokminta» czim alatt folyvást tartja magát Németonban, a katholika egyház gyalázására és rágalmazására.»

A római katolikus írókat leginkább megbotránkoztatja a 4., 5., 6., 9., 17. és 20-dik tétel, ezeket idézik, mint olyanokat, melyekből azt mutogatják, hogy a hitforma sem a római katolikus egyház, sem a jezsuiták hitvallása nem lehet. *Fábián* nevezetesen ezt mondja: «a legbornirozottabb fej, a világ legelvetemedettebb népének kell hogy tartsa, ki ily irtóztató istenkáromlásokkal s esztelenséggel teljes hitvallás letételét kívánhatná.» — Különösen a 9. és 17. tételek egybevetéséből húzható következtetést tekintve *Giefers* szavai ezek: «több, mint ördögi gonoszság kell ahoz, hogy valaki ily tanokat koholjon és azokat a jezsuitákra fogja.» — *Jordánszky* ugyanazokat képtelenségnek nevezi műve 142-dik lapján. Miként «A pozsonyi Vértörvényszék áldozatai 1674-ben» című könyv I. 93. lapján olvasható, a 17-dik tétel így hangzik: «Vallást teszünk róla, hogy a boldogságos Szűz Máriát nagyobb tiszteletre méltónak kell tartaniok az angyaloknak s embereknek, mint

magát a Krisztust, az Isten Fiát.» — A 92-dik lapon olvasható 9-dik tétel pedig így hangzik: «Vallást teszünk róla, hogy bármelyik áldozár sokkal nagyobb, mint az istenszülő boldogságos Szűz Mária, ki csak egyszer szülte Krisztust s többé nem fogja szülni. A római áldozár pedig nemcsak a mikor akarja, de bármikor akarja is, előállítja és teremti a Krisztust, sőt miután megteremtette, megeszzi.» — E két tétel egybevetéséből most már az következik, hogy mindenik áldozár nagyobb tiszteletre méltó, mint Krisztus az Isten Fia, a mi bár képtelenségnek látszik, de mégis úgy van a római egyház tana szerint; sőt e részben a hitforma még nem mond eleget; mert tulajdonképen nemcsak Máriánál és a Krisztusnál nagyobb az áldozár, hanem még az Istennél, az Atyánál is nagyobb; mert az áldozár oly roppant csudát tesz, a milyen a világ teremtése óta soha nem történt, sőt a mely állítólagos nagyszerűségében a világegyetem létrehozási tényét is felyűlmúlja, a mennyiben ennél a Mindenható Isten volt az, ki *legyen* szava erejével a világot teremtette: az átlényegülésnél pedig az áldozárnak, tehát embernek megszentelő szava állítja elő azt, ki által, a Szentírás tanítása szerint az összes világegyetemet létrehozta, teremtette! még pedig épen azon testben állítja elő, mely Szűz Máriától született és a mely a keresztfán megáldoztatott! még pedig naponként ismételve teszi azt, tehát sokszor, míg Isten a világ teremtését csak egyszer tette meg. — Vesd össze az itt mondottakat: *Pascházius Radbertus*: korbélyi püspök 832. «De corpore et sanguine Christi» 21. fejezet 10; továbbá: Trienti zsinat végzései: XXII. ülés: Doctrina de Sacrif. Missae. II. rész.

Rango, a maga idevonatkozó, említett műve 4—6 lapjain a hitforma hitelességét eként igazolja: Ez nem Amerikából vagy Keletindiából, nem is Chinából vagy Japánból, vagy más messze fekvő s elszigetelt helyről vagy országból

származik, hogy utána ne lehetne járni hitelességének, mint nem lehet a jezsuiták csudatételeinek, kiknek szórójásuk ez: messziről jöttek lehet hazudni; mivel tudják, hogy senki sem fog Chinába fáradni, hogy utána járjon, valyon valósággal megtörténtek-e azon csudák, melyeket *Prosper Intorcetta* jezsuita, chinai ügynök az ő «Compendiosa narratio de Statu Missionis Chinensis» czimü jelentésében a hittérítő társulat tagjai előtt 1671-dik ápril hó 14-én előadott? sem Japánban nem fogja senki nyomozni, hogy valjon igaz-e, hogy *Xáverius Ferencz* oly sok bénát, siketet, némát, vakot meggyógyított, holtakat feltámasztott, mint *Bellármín* (De ecclesia milit. Liber IV. Cap. 14.) dicsekedve emlegeti?! sem azt, hogy valyon a bak kecske annyi tejet adott-e? mint ő elbeszéli; vagy egy szent a félig sült verebet a nyársról elrepítette?! . . . Ezekről igenis mondhatni, hogy ily csudák költöttek; de *Magyarország nincs oly távol, hogy utána ne lehetne járni annak, hogy valyon egy ily hitvallást hoztak-e létre valaha a pápa hívei? vagy terjesztettek-e ilyet elfogadás végett valaki elé?! Mivel pedig világosan ki van téve annak neve, hogy az eltántorodottak s hitökről leesküdöttek közt ki volt az első a nagy vallásüldözés idején: fel lehet keresni a bányavárosok közt Beszterczebányát és meg lehet tudakozni, hogy élt-e ott valaha *Groszner Illyés* nevű előkelő pap? és hogy az valyon áttért-e a Luther tanairól a rómaira?! Sőt azt is meg lehet tudni, kik előtt s kiknek tette le? És ha semmi történeti igazság nem léteznék: csak abban az esetben lehetne azt állítani, hogy a lutheránusok vagy reformátusok a római egyház iránti elkeseredett gyűlöletből költötték a hitformát! De a római történetirők ezen utánjárással mind maig adószok, holott pedig érdekökben állana kideríteni: valyon ily iszonyatos tanokat terjesztettek-e elő az ő tanítóik vagy hatalmi polczon álló főembereik?! A „*Rövid és igaz tudósítás a magyar pro-**

testánsok üldözéséről“ című munka szerzője pedig, Reiser Antal, ki az évet, napot, az üldözők és üldözöttek neveit, a száműzötteket, a megszabadúttakat, a helyet, hova jöttek, a térítvényeket, melyeket aláírás végett eléjük tettek, szóról-szóra előadja: bizonyára igen arczátlan ember volna, ha ő mindezeket költötte vagy koholta volna! De még sok száműzöttek, kik Németországban húzódtak meg s maig élnek s kik előtt Greszner Illyés beszteerczebányai lelkész ismeretes volt: bizonyoságot tesznek arról, hogy az hittől szakadttá lett, hitét megtagadta; jóllehet nekik a hitforma elő nem mutattatott, melyet tehát nem is láthattak, de letenni még kevésbé kívántak. Ám ha soha senki nem tudná is ezen hitforma hitelességét történetileg bebizonyítani: annyi kétségen felyűl áll, hogy ez a hitforma, tekintve a benne foglalt tételeket, minden bizonynyal római hitvallás, azaz: azon tanitmányok, tanok, melyeket tartalmaz, a római hittani írók tantételeivel s a folytonos gyakorlattal meg egyeznek. A honnan méltán csudálkozik az ember, hogy azokat a nem római katolikus írók előtt mégis tagadják.

A tizenhetedik századból több mondani valónk már nincs, csupán azt emlitem még meg, hogy az új katolikusok e hitformáját letette 1697-ben *I. Frigyes Agost* az ausztriai Bädenben; ez a történeti tény már, és a tizennyolczadik századbeli több hasonló példa illusoriussá teszik Peschek azon előállítását, hogy csak *közönséges* embereknél alkalmazták e hitformákat; hiszen a történet igazolja, hogy grófok, herczegek, fejedelmek, sőt még királyné is letette e hitformát.

3. *A tizennyolczadik század. Vilmos Móríc* szász herczeg 1715-ben, Prágától nem messze Doxánban, egy zárdában letette az új katolikusok hitformáját, deczember havában, testvérének, ki 1707-től fogva esztergomi érsek volt, Krisztian Augusznak kezébe, a mint ezt a Mainzban megjelent hit-

forma mutatja, melynek homlokzatán Vilmos Móricz neve áll. — A berni hires röpirat szerint, mely 1716-ban jelent meg, *Heller Sámuel* megesküdött e hitvallásra; szinte 1716-ban tette le e hitformát *Adolf Móricz Károly* 15 éves ifjú szász herceg, még pedig itt hazánkban, Győrben, jubilate vasárnapon. — A következő 1717-dik évben a szász választó fejedelem *Frigyes Auguszt* tette le a szóban forgó hitformát, melyet igazol az ugyancsak 1717-ben Bécsben megjelent hitvallás, melynek czimlapján *Frigyes Auguszt neve áll.* — Megjelent e hitforma *Jüngling Bernáttól* 1717-ben, ki Vilmos Móricz szász herceg udvari papja volt; továbbá ugyanazon évben 1717-ben kiadta *Frick Illyés* ulmi evangélicus lelkész is, ki ellen felemelkedett *Weislinger Miklós I.* «Der entlarvte lutherische Heilige» III. S. 150—156; beszéde nem czáfolat, nem is komoly számbavehető beszéd, hanem merő gúny és csúfolódás, személyeskedés, a mi csak abból is megtetszik, hogy Fricket elnevezi «könnyelmű, naplopó lutheránus gazembernek». Látszik, hogy az új katolikusok hitformájának szélesen kiterjedő irodalmáról fogalma sem volt. — *Buder Gottlieb* is kiadta e hitformát 1719-ben, ugyanő 1720-ban ismételten kiadta. Szinte 1719-ben bocsátotta közre *dr. Petersen János* e hitformát, mely nemsokára, nevezetesen 1725-ben újra megjelent Ulmban, mint a melyet *Clasin Anna* letett, mit Frick Illyés ulmi protestáns lelkész is bizonyított.

Bartholomei Vilmos Erneszt weimári udvari lelkész 1738-ban adta ki az új katolikusok hitformáját «Acta historico-ecclesiastica» czimmel ellátott műve III-dik kötetében, ki ellen szinte czáfolatra kelt *Veislinger Miklós* «Hochnöthige Schutz-Schrift des scharf angeklagten, doch aber ganz unschuldig befundenen Lutherthums. Constanz, 1742»; de csekély eredménnyel, mert 1755-ben újra megjelent a hitforma a «Miscellanea Groeningana»-ban,

Gerdesius Sámuel által kiadva. Ekkor ismét sikra szállt Frick Illyés ellen Veislinger, azonban sikertelenül, mert *Friedler* 1770-ben újra kiadta a hitformát. Előbeszédében így szól: «hogy az igazság érdekében ítéletet hozzunk: olvassa el az ember a következő hitformát, melyet egy bizonyos fejedelem, a ki az evangyéliomi vallástól elszakadt és a római katholicizmusra tért át, letett. A ki ennek hitellessége felett kételkedik, azt én, mint becsületes ember, felszólitom, hogy Bécsben az egyházkönyvben nézzen utána annak!» — *Dr. Böhmer* 1787-ben ismét kiadta e hitformát «Magazin für das Kirchenrecht» című munkája I-ső kötete 152 s következő lapjain, okot szolgáltatván reá *Május* hildesheimi kamarás leányainak: *Dorottya-Magdalénának* és *Lujzának* a római egyházba 1750-ben történt áttérése. Az általa közlött hitforma czime ez: «Két ifjú előkelő Hölgy hitvallása, kik a lutheránus egyházból a katholicus egyházba léptek át, letették azt az escherdei zárdában, nem messze Hildesheimtől 1750-dik évben.» — A kiadó Böhmer ezt a megjegyzést teszi hozzá: «Ezt a hitformát közlöm e két hölgy anyja által és nővérök által annak letétele napján az azon zárdából titkon elhozott eredetinek hiteles lemásolása szerint.» Hasztalan volt az escherdei apát Bendler azon czáfiratának a «Hamburgische Adress-Comtoir-Nachrichten» című Lapban 1788. január 24-én közzététele, hogy a *Böhmer* által közlött áttérési eset Hildesheimban, a néhai jezsuiták templomában 1738. karácsonkor történt a trienti hitvallás használata mellett, tehát nem Escherdében és nem is 1750-ben, s nem a Magyar átokminta alkalmazása mellett; *Dr. Illgen* lipcsei theologiai tanár még kétségesnek nyilvánította a dolgot, tehát az apát nyilatkozatának hitelt nem adott, annyival inkább, mivel a nevezett két leány atyja és legidősb fivérök jóval előbb lettek hittől szakadtakká, letevén az új

katholikusok hitformáját. S ez időtől fogva, mint *Griefers* írja e tárgyról szóló műve 67—68. lapjain, még legalább *hátszor* adták ki a Magyar Átokmintát Németországban, tudniillik 1787-től kezdve 1866-ig. *Follenius* szintén kiadta e hitformát 1797-ben a *Schiller* «Geisterseher»-jében, ugyancsak hozta azt a «Bolygó zsidó» is. — De nézzük már a 19-dik századot!

4. *A tizenkilencedik század.* Az «Oppositions-Blätter» weimári Lap szerint *Biester Károly* weimári udvari lelkész megesküdött az új katolikusok hitformájára 1812-ben, mit ugyan *Brunnquell P.* tagadott; 1818-ban azonban az augsburgi «Literarischer Monatsbericht» juniusi füzetében azt a közleményt hozta, hogy *Strehle Mária* szintén letette e hitformát; *Dr. Wachler* 1819-ben kiadta e hitformát, mint olyat, a melyet említett nő 1818-ban Augsburgban valósággal letett. 1820-ban *Dr. Schott C. F.* bocsátotta közre e hitformát és még ugyanazon évben a stuttgarti «Neckar-Zeitung» 229-dik számában is megjelent; szinte 1820-ban a «Schwäbischer Merkur» is közölte 271-dik számában. Ezek ellen kikeltek: *Wolf Lőrincz*, *Endres*, *Freudenfeld* bonni tanár; mindazáltal 1820-ban egy berlini Lap is közölte az átkos hitformát, nevezetesen a «Gesellschafter» 7-dik számában, mint olyat, melyet azon évben Würzburgban egy orvos és egy katona tiszt letett, — mely ellen *Fichtel I.* tiltakozott. Majd 1821-ben kiadta e hitformát *Dr. Wald* königsbergi egyetemi igazgató-tanár; szinte megjelent azon évben «Heller Sámuel levelei családjához» című gyűjteményben. Ugyanazon évben szóba hozta, *Baur Sámuel* az 1717-dik évi mainzi hitformát, némi eltérésekkel közölvén azt. — Következő 1822-dik évben egész sora keletkezett a czáfiratoknak; nevezetesen *Dr. Grätz* «Apologet des Katholicismus. Mainz, 1822.» című munkája 4-dik füzetének 75 s következő lapjain

lépett fel a hitforma igaz eredetősége ellen; vele egy időben a «Katholik» című Lap is sikra szállt a fentebb elsorolt Lapok közleményei ellen. Szinte 1822-ben *Bárá Mastiaux* tiltakozott a hitforma ellen; majd ugyanazon évben hazánkban is megjelent az új katolikusok hitformája, okot szolgáltatván reá a königsbergi húsvéti programm; *Rácz Adám* esztergomi római katolikus káplán ugyanis kiadta 1822-ben a königsbergi szöveget: «Fenn maradjon-e még tovább is a köztal?» című németből fordított művében. — Ugyancsak 1822-ben történt a pozsonyi római katolikus nemzeti zsinatnak a hitforma ellen való tiltakozása. *Jordánszki Elek* apát pedig szinte 1822-ben egy 219 lapra terjedő latin nyelvű művet irt a hitforma czáfolása végett ily czimmal: «Mit tart a katolikus egyház az eretnekségről való leesküvésről?» — Megjelent ez a könyv latin nyelven, Esztergomban és intézve van a königsbergi húsvéti programm ellen. Otrokocsit is hathatós védelmébe veszi ennek a könyvnek írója. — De protestáns részről sem pihentek az erők, még azon évben megjelent a hitforma *Krug* által kiadva; közli *Kolbe Erdman* hennebergi lelkész is, azt mondván, hogy *Kotzau* bárónőtől kapta Obervierán s épen azon szöveg az, melyet Vilmos Móricz szász herczeg letett. Ez utóbbi szöveg különbözik némileg a mainzitol, mit a lemásolás, kézről-kézrejárás okozhatott, úgymond Kolbe. De az ő véleményével szemben ki kell jelentenünk, hogy a különbség onnan van, mert *Vilmos Móricz* kívánatára egyik-másik pontban módosítást szenvedett a hitforma szövege; ellenben a *Jüngling* által közlött szöveg tökéletesen megegyez a mainzival. Másodszor kiadta e hitformát *Dr. Wald* königsbergi tanár 1822-ben, mit bizonynyal nem tesz, ha annak igaz eredetőségéről s hitelességéről meggyőződve nincs. Nagy súlylyal esik itt a mérlegbe *Mohlnke Frigyes* stralsundi lelkész, porosz királyi tanácsos

ily czimmel kiadott munkája: «Urkundliche Geschichte der sogenannten Professio fidei Tridentinae. Greifswald. 1822;» ennek 79—157 és 220—280 lapjain van szó a magyar átokmíntáról. — Ugyan ő e műve pótlékául 1823-ban ily czimű 264 lapra terjedő munkáját adta ki: «A magyar átokminta történetéhez», — s úgy látszik ő használja legelőször a *magyar átokminta* nevezetet czim-iratúl. E műve megírásakor Jordánszki munkáját már későn kapta meg; de azért tárgyalja s czáfolja az idő rövidsége daczára is a 193—234. lapokon. — A «Hesperus» 1823-dik évfolyamának 74. száma a hitforma hitelessége mellett szól; hasonlóképen a *Gubioz* által szerkesztett «Berlini Lapok» is; megjelent későbbben a hitforma 1833-ban a «Kirchenzeitung» 85-dik számában; kivonatilag közölte: «Jesuitenspiegel»: Erlangen. Bläsing. 1839. — 1841-ben pedig *Peschek* adta ki öt részre osztva; ezt megtámadta a «Sion» 1842-ben 52-dik számában. — Ugyancsak 1842-ben kiadta *Illgen* lipcsei tanár «Zeitschrift für die historische Theologie. Jahrgang 1842», első füzeté 185. s következő lapjain. — Nem sokára (még 1844 előtt) *Streitwolf* és *Klener*: Libri Symb. Ecclesiae Cath. Tom. I. Prolegomena p. LI. a római egyház negyedik hitvallásául említi a magyar átokmíntát. — 1844-ben *Wagner* hesseni protestáns lelkész, s ugyanazon évben a «Dorfkirchner Zeitung» és egy frankfurti protestáns Lap is közölte e hitformát; ellene nyilatkozott ezeknek *Ketteler* mainzi püspök; de ugyanazon évben szinte kiadta azt *Köllner E.* Hamburgban «Symbolik aller christlichen Confessionen» czimű munkájában, hol ezeket mondja: «Már korán kivántak azoktól, kik az egyház közösségébe vagy először léptek be vagy visszatértek oda, nem csak az igaz hitről való positiv vallástételt, hanem az elébbi tévelygés nyilvános megvetését, még pedig az arról való *ünnepélyes leesküvést*. Mivel pedig a római egyház határozott áttérési

hitvallást nem szabott meg és a trienti vallástétel haszná-
lását csak megengedi: több, mint valószínű, hogy egyes
egyházi hatóságok vagy egyes klerikusok, nevezetesen a
Jezsuiták, más és azok közt borzasztó, keresztyénietlen, római
hierarchikus törekvésben útalatra méltó formulákat is hoztak
használatba. E formulák legrettenetesebbike az úgynevezett
„*Magyar Átokminta*“, mely az újabb időben sokszoros vitára
adott alkalmat».

Majd erre nem sokára újra kiadta a hitformát *Peschele*
cseh diakónus 1850-ben: «Ellenreformáció Csehországban»
czimű munkájában. — 1853-ban pedig *Fritsche K.* oznabrücker
evangelicus lelkész adta azt ki s ugyanazon évben *Hirsche*
K. oznabrücker másik lelkésztől is megjelent a szóban forgó
hitforma, ki azt mondja, hogy az átokminta igaz eredetű
és a jezsuiták által szerkesztetett. Lásd: *Das Ungarische*
Fluchformular. Osnabrück. 1853. 11-dik lapját. — 1854-ben
Matthes E. evangelicus lelkész annyit mond, hogy nem tar-
tozik a magyar átokminta a római egyház hitvallásai közzé;
de nevezetessége miatt közöl belőle néhány tételt, ily czimű
munkájában: *Comparative Symbolik aller Christlichen Con-*
fessionen vom Standpuncte der evangelisch-lutherischen
Confession, aus Quellen bearbeitet. Leipzig. 1854. 120. és
123-dik lap. — *Dr. Paulus* bádeni egyháztanácsos és tanár
Heidelbergben azt írja, hogy az átokminta nem a katolikus
egyházé általában, hanem némely jezsuiták túlhajtásainak
tulajdonítandó. *Sophonison.* III. Bd. 3. Heft. S. 113. —
1860-ban is megjelent e hitforma Lipszében, 1864-ben a
soesti evangelicus lelkész is kiadta; ugyancsak 1864-ben
megjelent e hitforma Pozsonyban is, *Burius János*-nak, a
Lichner Pál által kiadott műve 86—88-dik lapjain. —
1865-ben kiadta *Andreae*, neheimi evangelicus lelkész, má-
sodik „*Nyílt levele*“ 82—86. lapjain, ily czimmal: «Római
katolikus hitvallás, mely az Evangelicusoknak Magyarorszá-
g-

ban hivatalosan elibök szabatott és elibök tétetett», — s erről így nyilatkozik: «A jezsuiták hittanáról bizonyosságot szolgáltat a következő hitvallás, mely 1673-ban készítettett Magyarországon s melyet a római egyházba visszatérőknek le kellett tenniük», — és közli a 22 tételből álló új katolikusok hitformáját, — bebizonyítván, hogy a hitforma a jezsuiták hittana.

Andreae ellen fellépett *Buchmann*: «Populär-Symbolik» című művében; szinte fellépett *Andreae* ellen 1866-ban *Dr. Giefers Engelbert Vilmos*: «A magyar átokminta és Synoris szűz élete Baronius és *Andreae* szerint. Toldalékul felelet az *Andreae* 4-dik nyílt levelére. Paderborn, 1866.» Terjedelme 196 lap. A magyar átokmintának nem egész szövegét közli, hanem csak a 4, 5, 6, 9, 17. és 20. pontjaít 21—22. lapokon. — Ennek és Jordánszkinak nyomain irta Fábíán 1866-ban a «Magyar Sion»-ban megjelent ily című cikkét: «A magyar átokminta ismertetése s története». Közölte e hitformát a «Protestáns egyházi és iskolai Lap» 1866-diki évfolyamának november 25-én megjelent száma, az 1483—1488. lapokon. *Maurer* bergzaberni protestáns lelkész is, 1868-ban megjelent «Neuer Jesuiten-spiegel. Mannheim» című munkájában szól a «Magyar átokmintáról» s közli abból az 1, 2, 3, 4, 5, 6, 20. és 22. tételeket a 28—29-dik lapon s a magyar átokmintát ő is a jezsuiták művének tartja; de megjegyzi, hogy noha a nagycsütörtökön a római kath. templomokban felolvastatni szokott pápai átokbulla nyilvános felolvasása a jezsuitáknak XIV. Kelemen pápa által eltöröltetése óta meg van szüntetve, de eltörölve nincs; mert *Gury* jezsuita «Das Lehrbuch der Moral» című könyve 1862. évi kiadás 681-dik lapján a 971-dik kérdésre adott feleletben azt mondja, hogy: «Ámbár az eszélyesség azt tanácsolja a pápáknak, hogy e bulla nyilvános felolvasásától elálljanak, de mégis

azt akarták, hogy a törvény a maga teljes erejében megmaradjon» (30-dik lap). — Ugyancsak a Protestáns egyházi s iskolai Lap 1869. évi folyamában hozta tőlem e hitforma történetét és hittanilag való igazolását, magával a 22 cikkelyből álló szöveggel együtt. Midőn a nagy vallásüldözés és gályarabság kétszázados évfordulója alkalmából kiadtam „A pozsonyi Vértörvényszék áldozatai 1674-ben“ című könyvet 1874-ben, szinte közölve lett e hitforma annak 70—73-dik lapjain. Noha, a mennyire lehetett, figyelemmel kísértem az akkori időszaki irodalmat, nem vettem észre, hogy ellene szó emelkedett volna. Legújabban megjelent a hitforma 1889-ben, ugyanazon könyv második kiadásában, az I-ső füzet 91—94. lapjain.

Végül álljon itt a következő levél: «Nagytiszteletű Lelkész úr! Szives jó uram! Szülőimnél időzván, kezemhez jutott Duhr munkája, a melyben a Magyar Átokmintára vonatkozó értekezés van. A munka teljes czimét tehát bátorkodom közölni: *«Jezsuíta mesék. Müvelődéstörténeti adatok. Irta Duhr Bernát. Magyarra fordította: Rózsa József. Szeged. Nyomatott Endrényi Lajosnál, 1893.»* (Rózsa József 1891-ben Magyar-Bánhegyesen lakott, s valószínűleg római katolikus pap). — A 115-dik laptól a 134-dikig: *A jezsuitáknak istenkáromló hitvallása.* (A Cseh-magyar Átokminta). — Mely közlésem után Nagytiszteletűséged becses válaszát köszönve, maradtam mély tisztelettel Káloz. Fejér vármegye. Julius 8. alázatos szolgája: Balogh Elemér.

5. *A huszadik század.* E füzetben szinte közölve van a hitforma szövege, a második részben, a tartalom hittani igazolásánál, mely tételről tételre történik, hogy a tisztelt olvasóra nézve az utána nézés és összehasonlítás céljából kéznél legyen a szöveg is. — Kilátás van reá, hogy «A pozsonyi Vértörvényszék áldozatai 1674-ben» című munka I. füzete harmadik kiadásban Isten segedelmével

rövid idő alatt megjelenik: akkor a maga helyén szinte közölve leend a hitforma.

Az átokminta történetéből eléggé világos ezek után, hogy azt sem *Lányi György*, sem *Reiser Antal*, sem *Burius János*, sem bármely más protestáns magyar üldözött lelkész és tanító nem készítette, mert hiszen a glogauai 8 cikkely a 16-dik századból és a *Peschek* által közlött öt részre osztott szöveg 1631-ből, nyilván igazolják, hogy az átokminta keletkezési helye nem is Magyarország; de hitelt nem érdemlő dolog annak koholását az üldözött magyar protestánsokra fogni, holott annak már nyolczvan évvel elébb is világos és határozott nyomaira találunk. — Az átokminta igaz eredetűsége ellen intézett 26 czáfiratnak protestáns részről 63 hiteles irat áll ellenében, mindannyi meggyőzőleg derítve ki az igazságot. — Az ellenvetésekre és azok megczáfolására elégséges néhány példát előhoznom s a mondottak után nincs szükség czáfolatok sorozatával untatnom a tisztelt olvasót és fárasztanom becses figyelmét. *Giefers* római katolikus író idevonatkozó műve 26-dik lapján azt mondja, hogy a hitforma nem található fel a jezsuiták iratai közt. Ámde ez ellenvetés nem elég ok arra, hogy azoktól nem származott; mert *Hase* történetíró szerint nem lehetetlen, hogy a római egyház valamint sok meg nem történt dolgot ténynek vett: úgy a megtörténtnek emlékezetét is megsemmisítette. — Továbbá: a 32. s következő lapokon azt mondja, hogy volt az egyház által az áttérők számára megszabott hitvallás, a 4-dik Piusé; de hiszen ez nem elég ok arra, hogy a szóban forgó hitvallás nem használtatott; ám az 1604. évi 22-dik törvényczikk a jezsuiták fondorkodásából todatott a törvény szövegéhez s a pozsonyi és több más protestáns templomok elvétele céljából királyi ál-oklevél is költetett, — s erősen lett vitatva, hogy a király nem köteles Magyarországon meg-

türni a protestánsokat, a protestáns lelkészek bevádolására levelek is koholtattak, a már fogoly-prédikátorok rettentésére, megtörésére királyi oklevél hamisított, sőt a ki még 1825-ben is a királyi rendelet szavainak felcserélgetésével azt a protestánsokra sérelmessé tenni nem iszonyodott: valyon nem alkothatott-e másik hitvallást a 4-dik Piusé mellett?! Hiszen történeti tény, hogy Sziléziában *Dohna* várgróf, ki 1628 október 26-án éjjel vezetett egy császári dragonyos századot Glogauba és leirhatatlan kinokkal kényszerítette a szerencsétlen lutheránusokat hitök megtagadására, — gyónóczédulákat irt az áttérők elébe; az volt a szavajárása: «Péter apostolt én mellettem kevésre vagy semmire sem lehet becsülni. Mert ő csak 3000 lelket térített meg egy prédikációjával, én pedig sokkal többet térítettem meg prédikáció nélkül egy nap alatt.» (*Loci Communes, schlesischer Gravaminum. 1634. 169. lap.*) — Krakóban pedig *Prodoivius Jeromos* (meghalt 1713-ban) egy kánonszerű hitformát készített a római egyházba lépők számára. — A 34-dik lapon azt mondja Giefers, — valyon gondolható-e, hogy egy század lefolytával a trienti vallástétel helyett más hozatott volna használatba?! E kérdés súlytalanná válik, ha meggondoljuk, hogy vannak pápai rendeletek és határozatok, melyek keletkezésök idejét is alig élték túl. Így például, midőn V-dik Sixtus kiadta a Vulgatát, a latin nyelvű Bibliát 1590-ben s hitelességét pápai bullával erősítette meg, alig telt bele két év, midőn VIII-dik Kelemen több mint 2000 hibát levén abban, egy bullát bocsáta ki, melyben negyedik előde Vulgatáját hivatalosan félretétetni rendeli.

Lehetetlen, — úgymond Giefers — hogy a jezsuiták a pápa tudta s beleegyezése nélkül, csak saját fejöktől hivatalosan készítettek volna egy hitvallást. Erre azt feleljük: sokat tettek a jezsuiták a pápa tudta nélkül, utólagos

jóváhagyása reményében. Ott van a Bertalanéj vagy párizsi vérnász 1572 augusztus 24-éről, arra sincs pápai előleges beleegyezés, irásban legalább nincs: mégis ünnepélyes nagy misét és Te Deumot tartott XIII-dik Gergely pápa Rómában és jubileumot hirdettetett s ágyúkat süttetett el, midőn meghallotta 30,000 református egyén lemészároltatását!

Azt írja Giefers a 38-dik lapon, hogy a magyarhoni protestánsok bizonyosan ismerték a katolikus egyház tanait s ily hitvallás láttára a jezsuitákat csalóknak tartották volna, a kiket a pápa a pokolra taszított volna egyenként és összesen! A mi már a katolikusok tanainak protestánsok által ismerését illeti: arra nézve megjegyezzük, hogy a hitforma tartalma és a római egyház tanítása közt különbség nincs, a mint e körülményt a második részben tűzetesen be is bizonyítom; ez az oka annak, hogy *Heidegger*, *Kocsi Bálint*, *Otrokocsi* s más református írók nem közlik a hitforma szövegét; de ha volna is különbség: mi értéke, mi haszna van az ismeretnek és tudásnak akkor: *ha azt, a mit tudunk, kimondani nem szabad?!* — Hogy pedig csalárdságuk miatt pokolra taszította volna a pápa a jezsuitákat: egyrésztől tanácsos se lett volna ezt tennie, mert épen úgy megmérgezték volna, mint XIV-dik *Kelemen*, ki 1773-ban július 21-én eltörölte a jezsuita rendet; másrésztől azért nem tette volna a pápa, mert fontos szolgálatokat tettek neki a jezsuiták s mindenre felhasználtatták magokat. VIII. Kelemen pápa: «Ad futuram rei memoriam» bullájában apostoli absolutiót adott annak, ki *Fulvius* velencei lakost meggyilkolja, mi meg is történt 1609 február 28-án.

A 39-dik lapon azt veti ellen Giefers, hogy a praedikátorok, kik tudományosan képzett emberek voltak, ismerték kétségkívül a trienti vallástételt, a római kátét s általában a római egyház tanait: tehát felismerhették volna,

hogy az elibök terjesztett hitforma nem kánonszerű. Feledni látszik Giefers, hogy a megidézett protestáns lelkipásztorok vádlottakúl és nem a római egyház hitformájának bírálóiúl állítottak a vértörvényszék elé, hol még a magok mentségére sem volt szabad szólni s a mit eléjük terjesztettek, a felett okoskodni, véleményt nyilvánítani, itészetet gyakorolni szabad nem volt. Midőn az 1673-ban megidézett lelkészek között *Kalinka Joáchim* Superintendens szólni akart: csak egy szó sem engedtetett meg, mert Szelepcsényi érsek az újját *Kalinka* számára téve, ezt mondá: „*No Kalinka úr! itt a beszélés nincs megengedve, a királyi ügyész ordító oroszlán, a ki szélyel jár, keresvén, hogy kit nyelhessen bé!*“ Arra az esetre pedig, hogy a magok mentségére szót emelő egy másik Superintendenst, *Séllyei M. Istvánt* mily kiméletlen módon torkolt le a királyi ügyész: elég egyszerűen csak rámutatnom!

A hitforma irálya ellen azt a kifogást teszi Giefers, a 40—41. lapokon, hogy az rossz és nem egyházas, ily tudatlanok nem lehettek a jezsuiták. Erre így felelünk: nem olvasta-e Lányi György „*Történeti elbeszélését*“, melynek 30-dik cikkelyében nyilván előadatik, hogy egy jezsuita Pozsonyban nehezen tudott a görög szövegű Uj-Szövetségből elolvasni ennyit: *KATA LOUKA*; továbbá ugyanazon mű negyedik részét, melyből kitűnik, hogy voltak olyan katolikus papok és szerzetesek, kik a latin nyelvet nem is értették. De ha tudtak is latinúl: nem megtehették-e a jezsuiták azon számításból, hogy a késő kor ne tulajdonítsa nekik a hitforma készítését, — miszerint szándékosan és készakarva fogalmazták rosszul és hibásan a hitformát?! Egyébiránt a *fateor* és *confiteor* kifejezések előfordultak a IV-dik Pius-féle hitvallásban is. Az is figyelembe veendő, hogy *Lányi* és *Reiser* csak hallomásból irták le a szöveget, de továbbá, valamint a térítvények szövegét gyakran változ-

tatták, történeti adatokkal igazolhatólag úgy bántak e hitformával is. Bármint legyen is azonban a dolog, annyi tény, hogy a külföldön használatban volt szövegek a hazánkban használt szövegekkel lényegileg teljesen megegyeznek, a hitforma hangja, szelleme, iránya pedig elárúlja a forrást, a melyből származott. — Annak oka, hogy a szövegek eltérnek egymástól, abban rejlik, mit tények igazolnak, hogy a tartalmat az egyénekhez képest változtatták. Így például, mivel *Vilmos Móricz* szász herczeg elfogadhatatlannak találta a hét Sákramentomról szóló tant, a 14-dik tételt tehát, mely azt tartalmazta, módosították, a *Frigyes Agost* által letett szövegben hiányzik a 9-dik és 21-dik tétel.

Az 54-dik lapon abból is érvelni akar *Giefers*, a maga állítása mellett, hogy a hitformát *Lányi* és *Reiser* közlötték legelőbb, kiket és társaikat gályákra ítélt gonosztevőknek nevez s e körülményből azt hozza ki, hogy sem a hitforma, sem azok közzétevői, közrebocsátói, hitelt épenséggel nem érdemelnek. — Ez előadásra elsőben is azt feleljük, hogy nem *Lányi* és *Reiser* közlötték legelőször a hitformát, a mint az, az eddigiekből eléggé világos, mert hiszen a glogauai és csehszöveg sokkal korábbi, — tehát a hitforma hiteles abban az esetben is, ha *Lányi* és *Reiser* gonosztevők volnának; de ők teljességgel nem azok, csak a gonosztevők közzé számláltattak, mert a tanítvány nem feljebb való az ő mesterénél. A történeti igazság kedvéért meg kell itt jegyezni, hogy *Reiser* Antal nem volt gályákra ítélt gonosztevő, ő még 1672-ben száműzetett hazánkából s nem is tért többé oda vissza soha, hamvai német földben nyugsznak; szinte nem volt *Burius* János sem gályákra ítélt gonosztevő, ki szinte közli a maga tárgyú művében a 22 tételből álló hitformát; ő is még 1673-ban száműzetett a hazából és idegen földön végezte be földi életét. — Az ő URokért és Megváltójokért szenvedtek ők minden gyalázatot, szidalmat,

fogságot, száműzetést, bűnök egyedül az volt, hogy idvességöket csupán a Krisztus érdemétől várták, ingyen kegyelemből, és ezen igazságtól elállani nem akartak. Ezért íteltettek halálra, száműzetésre és némelyek közülök az iszonyú gályarabságra s épen hitbeli állhatatosságuk miatt és jellemzilárdságuknál fogva, teljesen hitelre méltók. Ők hivek voltak a Krisztushoz mind halálig és elnyerték az életnek koronáját! Az UR mindeneknek igaz bírása és mindenkinek megfizet az ő cselekedetei szerint; meg van írva: „Bizonyára vagyon az igaznak jutalma, kétség nélkül vagyon ítélő Isten e földön.“ Zsolt. LVIII. 12. «C. Mirbt: Quellen zur Geschichte des Papsttums und des römischen Katholicismus. 2-te verbesserte und wesentlich vermehrte Auflage. Tübingen und Leipzig. (I. C. B. Mohr.)» 1901. 461. lap. — Szerző az egyháztörténelem tanára a marburgi egyetemen. 508 rovat alá beosztva, a római katholicismus fejlődését, tanait, mai álláspontját és szervezetét feltáró okmányokat közöl, ezek közt a magyar átokmintát, vagy az új katholicusok hitformáját is közli. (Theologiai szaklap. I. évf. 2. szám. Pozsony. 1902. 156. lap.)

MÁSODIK RÉSZ.

Az új katholicusok hitformájának tartalmi igazolásá.

Miután négy századon keresztülvezettem a tisztelt olvasót az új katholicusok hitvallása vagy a magyar átokminta történetének nem kies mezején, bebizonyítandó, hogy a kérdéses hitformát sem *Lánaji*, sem *Reiser*, sem *Burius*,

sem bármely más magyar protestáns száműzött lelkész vagy gályarab nem költötte, mint római katolikus atyánkfiai állítják, hanem saját hitfeleiktől, nevezetesen pedig a jezsuitáktól készítettett az az áttértek számára s a mely nemcsak kizárólag Magyarországon, hanem Cseh- és Morvaországban, Sziléziában, Belgiumban és Németországban is széltere volt használatban: most már tartalmilag vagyis az átokmintában foglalt tanokat véve tekintetbe, igyekezem kimutatni azt, hogy az *igaz, eredetű és hiteles*. Így fog eljutni a tisztelt olvasó azon végeredményűl tett nyilatkozat igazsága felőli meggyőződésre, melyet *Rango* Tiburcius Konrád greifswaldi superintendens «Pillantás a pápai iszony feneketlenségébe» című munkájában 1689-ben, s az ő nyomain *Mohnike* 1823-ban «A magyar átokminta történetéhez» című művében eképen mond: «hogy minden, a magyar hitformában tartalmazott tanok a pápai egyházi *vallástételekkel, azok tanaival, irataival és gyakorlataival tökéletes összhangzatban állanak.*»

A hitforma vagy átokminta 22 tételből áll vagy 22 cikkre oszlik; e tételek vagy cikkek tartalmát sorban, pontról pontra, a mint következnek egymás után, külön-külön fogom igazolni.

Az átokminta első s egyszersmind bevezető cikke ez:

I. *Megvalljuk és állítjuk, hogy mi egyedül legfelsőbb egyházi s világi hatóságunk különös gondoskólása s a Jézus társaságabeli Atyák: szorgalma s műve által vezetettünk el az eretnek útról és hitről, az igaz idvezítő római katolikára és hogy azt szabadon, önként, minden kényszer nélkül fogadtuk el: ajkunkkal s nyelvünkkel az egyetemes világnak nyíltan tudtúl adjuk.*

E bevezető cikk a jezsuiták térítői buzgalmának nyílt bevallása. Annak kinyilatkoztatása, hogy az áttérteket kiknek köszönheti az igaz idvezítő római katolika egyház?

Itt csak a történeti igazság van kimondva, a térítés és ezzel kapcsolatban a hitformakészítés mesterei a jezsuiták voltak, nélkülök ma nem volna római egyház, Magyarországon legalább nem. Épen a jezsuita rend keletkezése évében 1540. tavaszán Szeper Kornél, Ferdinándnak János királyhoz küldött követe, mint szemtanú, azt írta Egerből a kalocsai érseknek: «hogy a nép és nemesség majd mindenütt el van maszlagosítva az új tanok által, a lelkészek és tanítók csaknem mindnyájan Melanchthon Filep iskolájából kerültek ki.» Mire az érsek hasonló bús hangon válaszolta: «a magyarok valóban majdnem mindnyájan elpártoltak a hittől», — t. i. a római katolikus vallástól. (Balogh Ferencz: M. prot. Egyháztörténelem részletei. Debreczen. 1872. 26. lap.) — Ez időtől fogva veres fonalként húzódik keresztül egészen korunkig a jezsuiták térítési működése. A jezsuiták hazánkban működésének következménye volt az, hogy a katolikus klerus, mely a 16-dik század közepén szegény, nyomott, félnék és számra csekély volt, a 17-dik század közepén gazdag, hatalmas, tekintélyes, bátor és művelt volt. Csakis így zúdulhatott a gyászévtized minden iszonyúságaival együtt hazánkra. — Minthogy már a római egyház s különösen ennek szerve, a jezsuiták eleitől fogva oda törekedtek; hogy minden ember a pápaság hive legyen: e cikk csak nevelheti a római egyház örömét s a jezsuiták dicsőségét. E cikk tartalmát igazolja *Nádasdy Ferencz*-nek 1643. november 25-én történt katholizálása. Hitágazat nem lévén ez első cikkben, hittani bizonyítás szüksége nem forog fent. Annyit mégis megemlítek, hogy VIII-dik Pius, 1830. márcz. 25-ről keltezett s a kölni érsekhez intézett *Breve*-jében ezeket írja a többek közt: «mindenek előtt czélszerű inteni (t. i. a vegyes házasságra lépni akarókat), hogy megemlékezzenek vallásunk ama megdönthetetlen dogmájáról: **hogy az igaz katolika hiten kívül senki sem idvesülhet.**»

II. *Vallást teszünk róla, hogy a pápa feje az egyháznak és hogy az nem tévedhet.*

E cikkely tartalmával vessük össze a következő idézett helyeket: «Miről van szó, midőn a pápa fősége forog kérdésben? Hogy lehető legrövidebben szóljak: a keresztyén-ség fejről.» (Bellarmin: De Romano Pontifice. 2. §. Praefat.) Továbbá: «A pápa, midőn az egész egyházat tanítja, azon dolgokban, melyek a hitre tartoznak, semmi esetben nem tévedhet», mondja szinte Bellármin jezsuita idézett művében. (Mehalt 1621-ben). — Ismét továbbá Costerus Ferencz jezsuita (mehalt 1619-ben) így nyilatkozik: «Bárki üljön a megboldogult Péter székében, akár kegyes, akár istentelen, akár tudós, akár tudatlan, akár nemes, akár nemtelen, ha hivatalosan nyilatkozik, annyi, mintha a Krisztus szólana.» — Valenciai Gergely jezsuita pedig (mehalt 1602-ben) határozottan kifejti, hogy «a pápa legfőbb és csalhatatlan bíró, még ha egyéniségét illetőleg csekély tudománnyal birna is.» X. Leo Pápa 1520-ban Luthert száműző bullájában így szól: «a szent római pápák, a mi elődeink, cañonaikban, vagy határozataikban soha nem tévedtek.» — Idevonatkozik még egy római katolikus írónak, ki Dallas: Jezsuitákról szóló iratainak fordítója és magyarázója, ezen nyilatkozata: «a pápa, mint ember, magánéletviszonyainak sokféleségében, külviszonyai kezelésében és mint fejedelem, állama kormányzatában, mint egyéb ember, tévedhet; sőt egyik balfogást, a másikra halmozhatja; de ha az egyház közvéleménye mellett valamely hitczikk felett ajkát megnyitja, ezen határozatában tévedhetetlen, sőt akkor sem téved, ha különben teljes esztelenség által lebilincselve és a legaljasabb szenvedélyek rab-szolgája volna is.» — Hasonlóképen Perrone (Praelect. Theol. Tom. II. Edit. 1842.) s más római katolikus írók is azt állítják, hogy a pápa, midőn «ex Cathedra Petri»

beszél: semmi esetre nem tévedhet; jóllehet bővebben nem fejtegetik, hogy mikor beszél a pápa «ex Cathedra Petri»?! — A római pápa csalhatatlanságát megállapító dogma 1870. július 18-án fogadtatott el a római zsinaton 538 szóval 2 ellenében, és proclamáltatott 1870. július 19-én. A dogma veleje ide megy ki: «Isteni tekintélylyel kijelentett hitágazat az, hogy a római pápa, ha ex cathedra, azaz: az ő legmagasabb pásztori és tanítói tisztét teljesítve, az ő isteni és apostoli tekintélyénél fogva egy az egész egyház által elfogadandó s hitre vagy erkölcsre vonatkozó tant nyilvánít: a szent Péternek tett isteni ígéret erejénél fogva, *ugyanazon csalhatatlansággal van felruházva, melyet az isteni Megváltó az ő egyházának adni akart, midőn a hitre és erkölcsre vonatkozó tudományt adta. Ennél fogva e nevezett római pápa tanai természet szerint csalhatatlanok.*» E tétel után aztán, szokás szerinti átok mondatik mindazokra, a kik ezt el nem fogadják, vagyis nem hajlandók egy nyomorult embert isteni tulajdonokkal felruházni. (M. prot. e. és isk. Figyelmező. Szerkeszti és kiadja: Révész Imre. 1870. 465. lap.) — Valyon a római katolikus írók, kik 1869 előtt irtak a magyar átokmintáról s annak minden tételét a gályákra ítélt lelkészek és tanítók által koholtaknak állítják: mit szólnak most a dologhoz, midőn látják a II-dik tételnek a vatikáni zsinat által szentesítését?!

III. *Vallást teszünk róla s meg vagyunk győződve, hogy a római pápa helytartója a Krisztusnak és hogy teljes hatalma van arra, hogy saját tetszése szerint megbocsássa vagy megtartsa minden ember vétkeit és kárhozatra vesse s kiátkozza a kút akar.*

E tétel tartalmát igazolja Asorius János olasz jezsuita és híres szónok eme nyilatkozata: «A pápának szabad, ha a szellemi jóllét azt kívánja, a fejedelmeket, királyokat és császárokat letenni, és az olyan urakodókat, kik a jezsuita

egyházsónokokkal rosszul bánnak, koronáiktól megfosztani.» (1607. III. R. 70. lap). — VII. Gergely pápa *Salamon* magyar királyhoz intézett levelében azt írta neki, hogy *az ő jóváhagyása nélkül nem maradhat meg a királyságban.* (Valyon mit szoltak ehez a szabad királyválasztás jogával bíró magyarok?!) Köztudomású dolog, hogy VII. Gergely, ki 1073—1085. űlt a pápai széken, *Salamon* magyar király kortársával, IV. Henrik német császárral miként bánt, midőn csak három napig hajadonfővel s mezitláb a szabadban állás után bocsátott meg neki Canossa várában. — Bellármin Róbert (Abhandlung von der Obergewalt des Papstes über weltliche Angelegenheiten C. IV.) így szól ide vonatkozólag: «Keresztyénnek kötelessége, hogy egy hitetlen vagy eretnek fejedelmet se tőrjön, a pápának pedig joga van felette itélni s eldönteni, hogy trónját elveszítse-e vagy ne?» — Gretzer Jákób (Vertheidigung der Kirchenfürsten VII. R.) azt írja, hogy «a pápának joga van a királyokat nem csak kiátkozni, hanem trónjaiktól megfosztani és alattvalóikat a hűségeskü alól feloldozni; de világi fejedelmeknek egyáltalában semmi hatalmuk nincs az egyház szolgái felett birodalmukban, sem isteni, sem római törvények szerint.» — Personey Robert és Campián Edmund jezsuiták Angolországban azt a tant hirdették, hogy a pápának joga van a királyokat trónjaiktól megfosztani, letenni. — Hasonló értelemben szól *Bellármin* (De Rom. Pontifice. Lib. V. Cap. 6.): «A pápa országokat adhat s vehet el, királyokat száműzhet és kivégeztethet; és mindent saját akaratja szerint intézhet a földön: mint az ideiglenes és örök üdv igazgatója.» — *Vasquez* pedig (Theses: Artic. 96. Cap. IV. Num. 42--43.) azt írja, hogy «a pápa, mint a szentegyház feje; annak javára saját tetszése szerint intézheti a trónöröklési rendet s ebben őt semmiféle törvény nem gátolhatja.» — Egy jezsuita (Ad. Taner: im Colleg. Ratisbon. p. 56. Meg-

halt 1632-ben) így ír: «a pápa másokat megvilágosíthat, jóllehet önmaga világtalan.» Nemkülönben *Aquinói Tamás* (in *Opuscul. 21. Cap. 10.* meghalt 1274-ben) azt mondja: «szükség kijelenteni, hogy a pápában az összes kegy teljessége benne van, mivel egyedül ő adhat minden bűnösnek teljes bocsánatot.» — A «*Corpus Canonum*» XL. distinctiója így hangzik: «ha a pápa saját és testvérei üdvét elhanyagolván, megszámlálhatatlan népeket von magával seregenként a gyehenna áldozatául, hogy vele együtt sok csapással megveressenek, annak (t. i. a pápának) e hibáját kárhóztatni a halandók közül senkinek jogában nincs, *mivel mindeneket ő fog ítélni.*» — X. Leo, midőn Paulai Ferenczet a szentek közzé igtatja, így szól: «határozzuk és végezzük, hogy Paulai Ferencz a mennyei Jeruzsálemba a boldogúltak kara közzé már befogadtatott és örök dicsősséggel megajándékoztatott.» — Ezekon kívül a történelem idevonatkozó ismeretes tényei közzül is álljanak itt a következők: V. Kelemen pápa a viennei zsinaton 1311—1312. azt mondotta, hogy a királyoknak minden joga tőle függenek. Dandal Ferencz velencei herceget, Kréta és Cyprus királyát, lánczokkal megkötöztetve, az asztal alá vettette, hogy ott az ebekkel együtt csontokat rágjon. — VIII. Bonifácznak, midőn beigtatásakor 1294. decz. a Lateránba ment lóháton, két király tartotta két felől lova zabláját, az egyik III. András magyar király volt, a másik a sziciliai király. — Ugyan ez a pápa feloldozta a magyarokat a Venczel király iránti hűség alól s magát Venczelt Rómába idézte.

IV. *Vallást teszünk róla, hogy akármilyen újat rendel a pápa, az Írás szerint vagy azon kívül, sőt akármilyen parancsol is: az igaz, isteni és idvezítő, és hogy ezért a világiaknak feljebb kell azokat becsülni az élő Isten parancsainál.*

E cikkely tartalmának igazolása végett a következőket hozom elő: A «*Corpus Canonum*» 29-dik lapján ez

áll: «a pápa felmentvényt adhat az Apostol (tehát a Szent Lélek) ellenére is.» — *Suarez Ferencz*: «Abhandlung über die göttliche Liebe nach der Grundsätzen unseres Ordens. 1821.» I. rész. 2. szakasz. 21. szám és V. rész. 4. szak. 8. szám; továbbá *Vasquez Gábor*: «Drei Bücher über den Cultus der Gottesverehrung. 1614,» azt mondják: «Istent szeretni nem szükség: elég, ha az ember csak halála órája előtt szereti.» VIII. Bonifác (meghalt: 1303.) Szép Fülöp francia király elleni tusakodásában «Unam Sanctam» bullájában, mely 1302-ben költ, azt mondja, hogy: «állítjuk, mondjuk, határozzuk és nyilvánítjuk, miszerint a római pápának minden emberi teremtmény tökéletesen alá van vetve, az idvezülhetés tekintetéből.» — *Busembaum Hermann* (1600—1668, Morál-Theologie) azt mondja: «elég, Istent csak az innepnapokon szeretni.» — Hasonló értelemben szól *Fillvitiusz Vincze* (Moralische Fragen. 1622): «általában igen szorosan nem köteleztethetik senki, hogy szeresse az Istent.» — Továbbá: *Alagon Péter*: «Auszug des theologischen Lehrbegriffes des heiligen Thomas von Aquina. 1620.» 244. lapon így szól: «Isten parancsa szerint meg van engedve az ártatlant megölni, lopni, paráználkodni, mert Isten UR élet és halál felett és parancsait teljesíteni kötelesség.» — *Escobary Mendoza Antal*: «Auseinandersetzung der unwiderleglichen Gedanken über die Ganze Moraltheologie. 1652.» I. rész. 28. k. «eretnek szüleit táplálni, ha legvégső nyomorban vannak is, egy fiúnak sem kötelessége.» Ugyanez és *Fagundes István*: «Abhandlung über die Gebote der Kirche. 1626.» I. rész. I. k. 33. fejezet, így nyilatkoznak: «katholikus gyermekek kötelezve vannak szüleiket vagy rokonaikat, kik eretnység bűnébe estek, feljelenteni, ha szinte tudják is, hogy atyjok ezért máglyán hamvad el. S ily esetben meg kell tagadniok tőlök a tápszert, hogy éhen vészsenek el.» *Costerus*

Ferencz: (In Enchiridion. I. fej. 43—44. lap) így szól: «az irás a katolikus egyház közérzülete. Ezen irat kitünősége sok részben felyűlmúlja azon Irásokat, melyeket az Apostolok a pergamenen hátrahagytak.» — Végül itt is szabad legyen egy történeti tényt felemlíteni: *Hildebrand* pápa V. Henriket, mint fiút, fellázította atyja IV. Henrik ellen és azt eszközölte, hogy a fiú megfogván atyját és barátmódra megberetváltatván, vele gyalázatosan bánt, zárdába vettette, éhséggel kinoztatta, kit elvégre a keserúségek megemésztének. (Georgius Helmburgensis Carion. 1103. Urspergens. 1105.)

V. *Vallást teszünk róla, hogy a legszentségesebb pápát mindenkinek isteni tisztelettel kell illetni, nagyobb térdhajtással, mint magát a Krisztust.*

Ez a cikkely, értelemre nézve, nem sokban különbözik az előbbtől, mindazáltal ennek igazolására is hozhatók elő néhány adatot. Ilyenek a következők: «Valaki merészkedéndik állítani, hogy az Ur, a mi Istenünk, a pápa, ezen rendelet szerzője nem parancsolhatott volna így: azt eretnekként kell tekinteni.» (Glossa ad Cap. 4. Extravag. Joann. XXII. De verbor. Signific. Lyon. 1584. és 1606.). Továbbá: Aug. Steuchus (in Libro de Donat. Constantini M. pag. 141.) azt mondja: «Hallottad-e? hogy a pápát Konstantin a kegyes fejedelem istennek nevezte és tartotta? Imádja, mint Istent, mint Krisztusnak és Péternek utódát: isteni tiszteletet tulajdonított neki, a mennyire tehette, mint Krisztus élőképét tisztelte. — A pápa Isten a földön.» — (Bald. in l. ult. C. Sentent. rescind. etc.) — Ismét másutt: «A pápa és Krisztus alkotnak egy consistoriumot, úgy, hogy a pápa, kivevén a bűnt, mindazokat megteheti, a miket az Isten és senki által meg nem ítéltető.» (Abb. in C. licet. de elect.). Ismét továbbá a Római Kátéban (II. Rész. 7. fej. 2. kérd.) ez áll: «a püspökök és

papok Isten személyét képviselik a földön,» — «joggal nevezhetők nemcsak angyaloknak, hanem isteneknek is, mivel közöttünk a halhatatlan Isten hatalmával és nagyságával birnak.» — Hasonló ezekhez amaz állítás, mely a ferenczrendi szerzet generálisa által jóváhagyott könyvben (Liber confirmatum vitae beati ac seraphici patris Francisci ad vitam Jesu Christi etc. Mailand. 1510.) olvasható: «hogy szent Ferencz 40 hasonlóságban még felyülmúlja a Krisztust.» Vesd össze: *Schmeidler*: Urkundl. Geschichte der evang. Haupt- und Pfarrkirche zu St. Bernhardin in Breslau. 1853. 7. lap.

VI. *Vallást teszünk róla és állítjuk, hogy a pápára mint legszentségesebb atyjára kell hallgatni kivétel nélkül mindeneknek mindenekben, ezért az olyan eretnekek, kik az ő parancsolatai ellen járnak, minden kivétel nélkül nem csak tűzrevettessenek, hanem mind testöklekkel, mind lelkekkel kárhozatra taszítandók.*

E cikkelyre vonatkozólag vegyük figyelembe ezeket: «fogadd a tiarát, mely három koronával ékesített és tudd meg, hogy te vagy a királyok és fejedelmek atya, a föld kerekiségének kormányzója, Megváltónknak a Jézus Krisztusnak helytartója a földön.» (Cerem. Róm.) Továbbá Miklós pápa eme szavait Mihály császárhoz: «Eléggé nyilván van, hogy a pápa világi hatalom által sem le nem köttethetik, sem fel nem oldathatik, mert tény, hogy Konstantin kegyes fejedelem istennek nevezte, hogy pedig Isten felett az emberek nem ítélnének, világos dolog.» (Decret. P. I. Distinct. 96. cap. 7.) — Ismét: «a pápa Karácson éjszakáján megszenteli a kardot, melyet ezután valamely fejedelemnek ajándékoz, a pápának adott végtelen hatalom jeléül e szavak mellett: «teljes hatalom adatott nékem mennyen és a földön.» Ugyanő uralkodik egyik tengertől a másikig; a folyamtól fogva a föld kerekiségének határáig.» (Cerem.

pontifical. Lib. I. tit. 7.) — «A miket a pápa cselekszik: Isten teszi, nem ember.» (Lásd: Inter incorp. de translat. Episcopi, Cardin. Paris. in Consil. 63. n. 162. Volumen 4.) *Gomes Lajos* így szól (In Regn. cancell.): «a pápa olyan, mint valamely Isten, és a ki mintegy látható Isten gyanánt viseli magát.» — Ismét továbbá ez áll: (Bold. in c. ecclesia ut lit. pend.) «a pápa az okok oka, a honnan nincs helye annak hatalma felett vizsgálódni, mivel az első oknak nincs oka.» «Senki nem mondhatja a pápának: miért cselekedsz azt? (ugyanott l.) IV. Pál pápa 1559-ben így nyilatkozott: «a római pápa mind nemzetek, mind országok felett teljhatalommal bír, mindeneket ítél; de ő e világon senkitől meg nem ítéltetik.» — Itt is legyen szabad egy történeti tényt hozni fel: *Midőn I. Frigyes Vilmos* 1701-ben királyi czimet vett fel, XI. Kelemen pápa ugyanazt intézi a porosz királyhoz, mit Isten mond a bálványozásra elhajlott fejedelmekről: „*Királyt emelték ők, de nem az én tanácsomból; Fejedelemséget szerzettek s én nem tudtam.*“ Hózs. 8, 4. Tekintsd meg ezekre nézve: *Mohnike: Zur Geschichte des ungarischen Fluchformulars.* 1823. 43–45. lap; továbbá: *Das ungarische Fluchformular von K. Hirsche.* Osnabrück. 1853. 13–22. lapjait.

«Az egyház különféle büntetést állapított meg az eretnekek ellen. A halálbüntetésről következőket mondhatni: 1. A világi hatóság köteles az egyház parancsára és megbízásából az eretnekeken a halálbüntetést végrehajtani; ha az egyház az eretneket a világi hatóságnak átszolgáltatja: akkor a felsőség azt e büntetéstől többé meg nem szabadíthatja. E büntetés alá esnek nem csak azok, kik mint felnőttek szakadnak el a hittől, hanem azok is, kik az anyatejjel szívták be az eretnekséget és azt nyakasan szilárdul megtartják. Továbbá azok is, kik az eretnekségbe visszaestek, jóllehet ismét meg akarnak térni.» Tehát min-

den evangelicus máglyán égethető meg, mihelyt a világi hatóság az anyaegyháznak vagy a római szent atyának rendelkezésére áll. Ne gondolja pedig senki, hogy ezen határozatok valami évszázadokkal ezelőtt irt könyvből vannak véve. Az egyedül idvezítő római egyház elszánt bajnoka a nemes *de Luca*, a 20-dik században él és Rómában a pápai egyetemen működik mint tanár. Az ő «Lehrbuch des Kirchenrechts» című munkája 1901-dik évben jelent meg és minden esetre, mint egy oly kegyes jezsuitától más nem is várható, up to date és hű kifejezése az azon körökben most uralkodó nézeteknek és hangulatoknak. (Kirchenzeitung. Cleveland. Ohio. 10. Juni. 1902. Nro. 23. 353. lap.)

VII. *Vallást teszünk róla, hogy a Szentírás olvasása által származnak az eretnokségek és hitfelekezetek s hogy az forrása az istenkáromlásnak.*

E cikkely tartalmának igazolására felhozzuk a következőket: «A Szentírásnak közönséges nyelvre való lefordítása minden eretnokség forrása.» (*Alphonsa Castro*: De puniend. Haeretic. Lib. 3. meghalt 1558-ban.) — «A törvénykönyv alatt nem a Bibliát értjük, hanem a trienti zsinat könyvét, mely csudálatos mű, isteni munka, nem emberi; oly mű, mely a Szent Lélek diktálásából származott, és a mely nekünk legnagyobb főpapunktól, a Jézus Krisztustól és a pápától, az ő helytartójától általadatott.» (Orat. Cleri Galliae ad Regem.) — «A Biblia szakadárok könyve. És mi azt mondjuk az egyházzal, hogy «ha az ördög belepiszolna is a szentelt vízbe, és annak anyja belevizellne a szentelt vízbe: mindazáltal szentelt viz maradna az. Te úgy veszed az Ó-szövetséget (Agg. II.), mint a mely az Uj-szövetség kiábrázolója, de a mely most megszűnt: azért most felfedeztetvén az igazság, az egyház tekintélye által megszentelt vizet megfertéztetni nem lehet, mégha minden

ördög bele is piszkolna abba, mivel az egyház nem tévedhet.» (Gerard Busdragus. 1563.) — «A ki a Bibliát felhatalmazás nélkül olvasni vagy megszerezni merészelné: bűnbocsánatot nem nyerhet.» (Decreta Concilii Trident. in In. Expurgat.) — «Miután tapasztalás folytán nyilvánvaló, hogy ha a Szent Biblia közönséges nyelvre különbség nélkül áttétek: *ebből az emberek vakmerősége miatt több kár, mint haszon származik: tehát e részben az meg nem engedhető.*» — (Conc. Trid. De libr. prohibit. Instr. Regula IV.) — *Canisius Péter* pedig világosan ezeket mondja: «Isten igéjéből merítették minden eretnység, a Sátán vezérlete folytán. Régi és csalárd szokás a Szentírásra hivatkozni.» (Lásd: In Praem. de novis sorductelis et sectis Col. 3. 4.) Végül felemlitendő idevonatkozólag VII. Pius pápának azon bullája, mely kelt s kibocsáttatott január 28-án 1816-ban, a Biblia-terjesztő társulatok ellen.

VIII. *Vallást teszünk róla, hogy a meghalt mindkét nemű szenteket segítségül hívni, azok képeit tisztelni, előttük térket hajtani, hozzájuk zarándokolni, azokat ruházni, előttök gyertyát gyújtani, jó, kegyes, szent, hasznos és idvességes dolog.*

E cikkely kétségkívül oly hittételeket tartalmaz, melyek egyáltalában s elvitázhatatlanul érvényben vannak a római egyházban: mindazáltal nem lesz felesleges dolog néhány bizonyítékot felhozni mellette. Ilyenek a következők: a trienti zsinat XXV-dik ülésében a «De invocatione etc.» című végzésében ezeket szabja meg: «meghagyja a szent zsinat minden püspöknek, hogy a kath. és apostoli egyház szokása, a keresztyén vallás kezdete óta élt egyházi atyák vallástételé és szent zsinatok határozata szerint, különösen a szentek közbenjárásáról, segítségül hívásáról, ereklyéik tiszteléséről és képeik rendszeres használásáról hivatottak előtt szorgalmasan értekezzenek, tanítván azt, hogy a szentek a Krisztussal együtt uralkodván, az emberekért esedeznek

Isten előtt, miért is jó és hasznos dolog azokat esedezve segítségül hívni és jótétemények stb. és segély nyerése végett azokhoz járuljanak.» — *Bellarmin Róbert* ismét (De reliquiis et imaginibus Cap. 21.) ezeket írja: «Krisztus és a szentek képeit tisztelni kell, még pedig nem csak hozzájárulva és jelképileg, hanem önmagokért és tulajdonképen úgy, hogy a tisztelet azokat illeti, mintha magok az eredeti egyének, személyek, nem pedig, helyettesítőik volnának.» — A szentek segítségül hívása a nyolczadik században nyilvánított egyházi törvénynyé, melynek tárgyában aztán a trienti zsinat (1545—1563) részletesen intézkedett.

IX. *Vallást teszünk róla, hogy bármelyik áldozár sokkal nagyobb, mint az istenszülő b. Szűz Mária, ki csak egyszer szülte Krisztust, s többé nem fogja szülni. A római áldozár pedig, nem csak a mikor akarja, de bármikor akarja is, előállítja és teremti a Krisztust, sőt miután megteremtette, megeszi.*

E czikkely igazolására álljanak itt a következők: «Bizonynyal ezt a Sákramentomot (t. i. a miseáldozatot) senki más nem készítheti, hanem egyedül a szertartás szerint felszentelt áldozár, az egyház kulcsai szerint.» (Concil. Later. IV. Can. I.) — «Hisszük, hogy ugyanazon jelenlevő Isten van jelen a Sákramentomban, kiről az örök Atya, midőn a földre elbocsátá, így szólt: «és imádják őt minden angyalok.» (Decret. Concil. Trident. Sessio XIII. Cap. 5.) *Biel Gábor* jezsuita (meghalt 1595) erre nézve így szól: «A királynő, a világ urnője, kegyteljességben folyúlmúlhat minden teremtményt: mindazáltal a papirendnek enged a reá bizott titok végrehajtásában. Ő ugyanis az általa mondott nyolcz szó által (ecce Ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum!) *egyszer szülte az Isten fiát*, a világ Megváltóját, az URnak pedig ezen fölkenntjei, a fölszentelés 5 szavából (accipe potestatem Corporis Domini conficiendi)

alkotott formulánál fogva, a megkivántató irányzattal, az Istennek és a Szűznek *ugyanazon fiát* előállítják minden nap test szerint a misében.» — Ide tartozik a «Római Káté» 541. lapján eme kifejezés: hogy «az áldozárnak teljes és tökéletes hatalma van arra, hogy a mi URunk testét és vérét egyedül ő teremtheti.» — Ismét hasonló olvasható egy 15-dik századbéli «Stella Clericorum» című könyvben: «az áldozárok teremtői az ő saját teremtőjöknek.» — Más helyen *Biel Gábor* (Lect. 4. in Gant.) ugyancsak idevonatkozólag így szól: «a ki engem teremtett, nálam nélkül, általam teremtetik közvetlenül.» Végül érdekes még *Weissenbach* jezsuita felsőbb jóváhagyással kiadott: «Verboten des neuen Heidenthums» című művében Máriáról tett e nyilatkozata: (XI. köt. 310. lap) «bocsáss meg nekünk oh ég királynéja! Te egyszer, csak egyetlen egyszer szülted az emberré lett Istent, ezt is csak nyomorúlt állapotban és a mi szegénységünkben: de a mi papjaink felyülmúlnak téged ebben, jóllehet te mindeneket felyülhaladsz. Ők az Isten Fiát, a mikor, a hol és a hányszor akarják, dicsőssége kebeléből, a mindenható Atya jobbjáról a földre levonhatják és egy bizonyos, valóságos és igaz állapotban idvességünkre e világra szülhetik, sőt a «legrosszabb ember» is képes ezt tenni, mihelyt pappá szenteltetik.» — *Paschasius Radbertus* szerzetes a 8-dik században ezt mondja: «a kenyér és bor földi lényege a Lélek ereje által és a megszentelési formula által ugyanazon testté és vérré változik, melyet a Szent Szűz ugyanazon Lélek ereje által fogadott és szült.» (Johannes Kálvin: Az UR szent Vacsorája. Elberfeld, 1900. 19. lap.) — Álljon itt végül még a következő történet: Egy püspöki helynök, ki épen misét hallgatott, találkozott egy templomból hazatérő protestáns földmivessel. «Mondja meg nekem, jó barátom! hogy midőn ön és én őszintén imádjuk az

Istent: mi lehet a különbség az ön vallása és az enyém között?!» — «A különbséget abban találom, — válaszol a földmives, — hogy ön azt a Teremtőt imádja, a kit az áldozó pap teremtett; én pedig azt a Teremtőt imádom, a ki az áldozó papot teremtette.» — (Kirchenzeitung. 1900. márczius 27. 13-dik száma. 196. lap. Cleveland. Ohio.)

X. *Vallást teszünk róla, hogy a megholtakért misét szolgáltatni, alakozni, imádkozni hasznos és üdvös.*

Ezen cikkely, mint szintén a nyolczadik, elvitázhatatlanul jó katolikus; igazolja a trienti zsinat: Decreta Conc. Trid. Sessio XXII. Doctrina de Sacrificio Missae Cap. II. végül, és Bellármin Róbert: De Romano Pontifice Liber III. Cap. 19. Mivel némely szentirási helyek (1 Kór. 3, 13—15; Jud. 23) értelmének elcsavarása folytán egy egyházi tanító azt találta ki, a harmadik században, hogy minden emberek, még a kegyesek is kénytelenek tűz által megtisztulni. Ezt a találmányt elfogadta a római katolikus egyház s egyházi tudományá, hitágazattá tette, innen a megholtakért tartott mise arra való, hogy a tisztító tűzben levő lelkek abból kiszabaduljanak.

XI. *Vallást teszünk róla, hogy a római pápának hatalma van az Írást megváltoztatni, tetszése szerint többíteni és kevesbitni.*

E cikk igazolása végett a IV-dikre való hivatkozás mellett, mely ezzel ugyanazon szellemű, idézem Stapleton Tamás (meghalt 1598) e szavait: «az egyház Hermás könyvét, a Kelemen által kiadott apostoli constitutiókat és hasonló könyveket a Szentírás kánona közé igathat». — (Relect. princ. fidei Controv. 514. lap.) — Igazoló azon tény is, mely szerint pápai jóváhagyásokkal jelent meg Kölnben 1625-ben az úgynevezett «Marien-Bibel», melyben Mária, mint minden könyvek czélpontja terjesztetik elő. Ezen *Bustó* Bernát által szerkesztett, pápai jóváhagyást nyert

Biblia kezdete így van: «In principio creavit Dominus Coelum (Joachimum) et terram (Annam) et terra (Anna) erat vacua (sterilis) et dixit: fiat lux (Mária) et fiebat lux (idest: Mária) etc.

XII. *Vallást teszünk róla, hogy a lelkek a halál után tisztító tűzben tisztúlnak meg és hogy az áldozár miséi azok kiszabadulását elősegélik.*

E cikkely tartalma, teljesen római egyházi tan, mint ez már a X-dik tételnél is érintve volt. — Valódiságát igazolja a trienti zsinat: Decreta Concil. Trid. Sessio VI. Canon: 30; — továbbá: Sessio XXII. Canon: 3. és Sessio: XXV. «De purgatorio». — Igazolják e cikkely tartalmának hitelességét a requiemek vagy úgynevezett engesztelő szent misék; a római egyház tanítása szerint a holtak lelkei annál hamarabb kiszabadulnak a tisztító tűzből, minél több mise olvastatik értök. Vannak úgynevezett alapítványi misék, melyeket az illető elhalt hagyományozó lelki üdvéért évenként az a végre megállapított napon, hagyománya kamatainak élvezéseért szoktak a római katolikus papok tartani.

XIII. *Vallást teszünk róla, hogy az UR vacsoráját egy szin alatt venni jó és üdvös, két szin alatt eretneki és kárhuzatos.*

E cikkelyt igazolja a fentebbi XI-dik cikkely hitelességére előhozott bizonyíték; továbbá a kosztniczi zsinat 13-dik ülése, mely eretnekeknek nevezi azokat, kik azt állítják, hogy az URvacsorát két szin alatt kell kiszolgáltatni minden keresztyénnek; igazolja továbbá maga a trienti zsinat, midőn így határoz a XXI-dik ülés I. Cónonában: «ha valaki azt mondja, hogy mindennek és minden keresztyénnek, az Isten ígéje szerint két szin alatt kell venni az URvacsorát: átkozott legyen!» Ugyancsak ez az értelme a nevezett XXI-dik ülésben alkotott II. és III-dik Canonnak is, továbbá: az I—III. fejezeteknek. — Végül e cikkely

tartalma hiteles és valódi voltának bizonyítására legyen szabad azon történeti ténytet felemlíteni, hogy Neissében, Sziléziában azt prédikálta egy jezsuita, hogy a ki az URvacsorát az evangelicusok szerint mindkét szín alatt veszi: azt egy nyomorútt ördögnek lehet tartani. (Lásd: Deductions-Schrift: 240. — *Peschek*: Geschichte der Gegenreformation in Böhmen. 1850. II. kötet. 157—158. lap.)

XIV. *Vallást teszünk róla és állítjuk, hogy azok, a kik egy szín alatt élvezik az URvacsorát, az egész Krisztust, húsa és vére, — istensége — s csontjaival egyetemben élvezik vagy veszik, a kik pedig két szín alatt, — egyedül csak kenyeret vesznek és esznek.*

Minthogy római katolikus tanfogalmak szerint csak *pap* szolgáltathatja ki az URvacsorát, nekünk protestánsoknak pedig *papjaink* (áldozó papok, áldozárok) nincsenek, a Helvéthitvallás 18-dik részének 8. §-a szerint nem is szabad lenni: «senkivel — úgymond — az egyházi szolgálk között a *papi* nevet nem közöljük»: tehát a mi URvacsoránk szerintök nem Sákramentom s épen ezért a kenyér csak kenyérnek marad, a megszentelés után is, mely utóbbi szerintünk is tökéletesen igaz, noha a szentjegyek külön megszentelésére, szükség nincs; mert exegetikai és történelmi bizonyságok szerint teljesen bizonyos, hogy a reformátusoknál, a szentjegyeknek az URvacsora-osztás alkalmávali szertartásos megszentelése egyáltalában helytelen dolog. (Evangel. Reformirte Kirchenzeitung: 27. Jahrgang. 35—36. szám. Szeptember hó. 1877.) — Hogy pedig ők az egész Krisztust eszik, világosan tanítja a trienti zsinat a XIII. ülés 3-dik Canonában, — továbbá a Római Káté, (a II. Rész 4. 31.) így szólván: «a papok magyarázzák meg, hogy nemcsak a Krisztus testét és a test valódi lényegére tartozókat foglalja magában e Sákramentom, mint a csontok és idegek, hanem még az egész Krisztust is».

XV. *Vallást teszünk róla, hogy hét igaz és valóságos Sákramentom van.*

Azon hittételt, melyet e cikkely tartalmaz, nyíltan és világosan tanítja az egész római katolikus egyház. Kitészik ez a trienti zsinat VII. ülés I. Canon (37. lap): «De Sacramentis» czimú határozatából: «Ha valaki azt mondja, hogy az új szövetség Sákramentomai nem mind a Jézus Krisztustól, a mi URunktól rendeltettek, vagy pedig több avagy kevesebb, mint *hét* . . . átkozott legyen!»

XVI. *Vallást teszünk róla, hogy Isten a képekben tiszteltetik és hogy azok által az emberek megismerik Őt.*

E cikkelyben nincs meghatározva, hogy minő képek által tiszteltetik s ismertetik meg az Isten, t. i. vagy a szentek képeiben vagy magának az Istenségnek jelképes előterjesztése által. Ha a szentek képeiben: akkor minthogy a szentekben csakugyan Istent tisztelik, tehát áll ez a felvétel; ha pedig magának az Istenségnek kiábrázolása által, ez is igaz, mert a Római Káté (III. rész 2. fej. 20. kérdés) épen ez utóbbit tanítja, mi által e XVI. cikkely tartalma igazolva van. De igazolja ezt a trienti zsinat XXV-dik ülésének e czimú határozata: «De invocationo, veneratione et reliqu. sanct. et sacer. imaginum» 181—182. lapon. — Végül nem kevésbé fontos erősséget nyújt e tekintetben *Vasquez Gábor* (Drei Bücher über den Cultus der Gottesverehrung. 1614. III. kötet. II fejezet. 393. lap.), midőn így nyilatkozik: «Teljesen bizonyos, hogy élettelen dolgokat szabad imádni, azonban Isten képe gyanánt; de ha valaki teremtett állatot imád: gondolatban szükség *Istennel* vagy *valamely szenttel* összeköttetésbe hozni. Első tekintetre illetlennek látszik oktalan állatokat vagy aljas tárgyakat imádni; hogy pedig az ember babonásnak ne tartassék, szükség az effélék imádását *nem nyilvánosan* végezni.»

XVII. *Vallást teszünk róla, hogy boldogságos Szűz Máriát nagyobb tiszteletre méltónak kell tartani az angyaloknak és embereknek, mint magát a Krisztust, az Isten Fiát.*

E cikkelyre vonatkozólag *Ozorius* jezsuita (Tomus: III. Conc. Ass.) a rendtől átnézett és jóváhagyott művében azt állítja, hogy *Mária az Istennel egyenlő*. — *Costerus Ferencz* (Ave Maria Stella stb. hymnusban) így szól: «Mutasd meg tekintélyvel, mutasd meg hatalommal: mit tesz Isten anyjának lenni? Az anya a fiú oka, az *anya feljebb való a fiúnál*; az anyát a fiúnak tisztelni kell; tartozik a fiú magát az anyához alkalmazni.» — *Busto Bernát* szinte hasonlóan szól (In mariali P. XI. Serm. II.): «Óh jó Jézus! örök dicsőség királya, mi dolog az, hogy az anyát imádogod? Akarom — úgymond — azt imádni, mert azt ketten teszik imádandóvá stb.» — «Az URnak anyja mindenütt parancsnokoló, mindenütt felséges, — sokakat, kik bűnbánat nélkül haltak el, magának az ördögnek torkából kiragadott, és hogy bűnbánatot tarthassanak, az életre őket visszahozta. Ugyancsak ő az, kiről, mint a fiúról is, mondathatik a VIII-dik Zsoltárban: mindeneket vetettél az ő lábai alá.» (Fulbert. Carnotensis, meghalt 1629-ben és Albert Magn. in Opusc. de Laudib. Mariae C. 6.) — Ugyancsak *Busto Bernát* azt mondja Máriáról (In Mariali. XII. rész 2. beszéd), hogy «megtette azt az Istenre nézve, mit Isten megtenni önmaga nem tudott, stb.» — «Maga a boldogságos Szűz többet tett, mint az Isten, vagy legalább annyit, hogy úgy szóljak, mennyit Isten tett az emberiségre nézve stb. — Többet tett Mária, mint maga az Isten, az ember irányában, a honnan Isten a boldogságos Szűz által van irántunk leginkább lekötelve» (*Pelbart Oswald* magyarhoni ferenczrendi szerzetes, a 16-dik század elején; ap. *Rivetum* ref. hittudós, ki sok művet irt a római kath. egyház dogmája ellen, meghalt: 1651-ben;

In Apologia pro Sanctiss. Virgine. Lib. II. Cap. 5.) — *Salazar* spanyol jezsuita (meghalt 1646. in Expos. in Proverb. Salom. VIII. C. 16. n. 146) így szól: «Mária anyai jogánál fogva bizonyos királyi hatalommal felette van a Krisztusnak. És bizonyára a legszentebb Szűz e joggal és hatalommal gyakran él is.» Ezután idézi Damiani Péter imájának (VII. Gergely kortársa s barátja, meghalt 1072-ben) eme szavait, melyeket Máriáról mond: «Az isteni igazság arany itélőszéke eleibe nem úgy járúlsz, mint esedező, hanem mint parancsnoknő, mint urnő, nem pedig mint szolgáló.» — Ezekon kívül *Lipsius Justus* egyenesen istennőnek nevezi Máriát: «Diva Virgo Schemiensis sive Aspri-collis, nova ejus beneficia et admiranda. Antwerp. 1605.» 4° czimű művében; szinte ily tárgyú műve 1604-ben jelent meg: «Diva Virgo Halensis, beneficia et miracula ejus, fide atque ordine descripta. Antwerp. 1604.» 8° czimmel. E tételt igazolják még Temesvári Pelbart: *Stellar.* lib. 12. P. I. Art. 3. Cap. 4; továbbá: *Vorago Jakab*: domonkos rendi general, meghalt: 1298. Genuens. Episc. in *Mariali Serm.* 17. — *Jakobi János Adolf* ily czimű munkája: «Maria, die heilige Jungfrau. Erfurt. 1822.» — Végül legyen szabad egy 19-dik századbéli történeti tényt felemlíteni Cerati római apát tudósítása folytán, mely szerint Korsika szigetén 1818-ban egy pap következőleg predikált Máriáról: «A boldogságos Szűz nélkül a teremtés műve nem történhetett volna, — a Szűz adta vissza a Mindenhatónak a világ feletti uralmat, melyet magára nézve tulajdonképen elvesztett. Merem állítani, hogy *Mária több hatalommal bír, mint maga az Isten.* Ki bizonyíthatná be az ellenkezőt? Parancsol a Fiúnak a tisztos anya teljhatalmával, az Atyának egy szeretett leány túlsúlyával és a Szent Léleknek egy imádott ara ellenállhatatlan erejével: tehát egyesíti magában az Atya, Fiú és Szent Lélek hatal-

mát. Ő egymagában annyi, mint a Szentháromság.» (Már ennyit a hirhedt Átokminta sem mond.) Igazolják e tételt a számos Mária-templomok, ily felirattal: «Virgo fidelis ave! Coelestis Mater amoris!»

XVIII. *Vallást teszünk róla, hogy a boldogságos Szűz Mária az Ég királynéja s egyszersmind a Fióval uralkodik és hogy a Fiú neki mindenenket tetszése szerint tartozik cselekedni.*

Hogy Mária az Ég királynéja s egyszersmind Krisztussal uralkodik, mint e cikkely mondja: az egyetemes hite s köztudata a római katolikus egyháznak. Szobra vagy képe mindenütt fején koronával, a királyság jelvényével ábrázolja őt. Hogy Krisztus, e cikkely szerint, mindent Mária akarata szerint tartozik tenni, az olyan kifejezés, melyet csaknem ugyanazon szavakkal, a legünnepeltebb róm. kath. egyháztanítóknál és püspököknél, azon férfiak s nők irataiban, kiket a pápa szentékké avatott, az imakönyvekben, énekekben, melyek püspöki jóváhagyás folytán jelentek meg és egyházi használatban vannak, ismételve feltalálunk; például: a *Mária-énekekben*, mely így kezdődik: «Oh boldogságos szüle!» (O felix puerra!) stb. világosan ez intéztetik Máriához: «Parancsold meg azon jognál fogva, melylyel mint anya birsz, a Megváltónak: adj éltem estvéjén boldog halált» stb. Ha már Mária parancsolhat, úgy a Krisztusnak azt tenni kell; minő természetes tehát az átmenet ez állításról, hogy Mária parancsol és Krisztus engedelmeskedik, arra a másokra, mely a XVII-dik cikkelyben foglaltatik, hogy t. i. a (parancsoló) anya Mária nagyobb tiszteletre méltó, mint az (engedelmeskedő) Fiú, a Jézus Krisztus! *Szent theréziai* Fr. András (müncheni kármelita 1667. Einweihungspredigt des Heiligen Joseph) a XVIII-dik cikkely tartalmának igazolására ezeket mondja: «Szükség, hogy az egész világ, minden elemekkel, minden terem-

ménnyel megalázódva, Józsefnek engedelmeskedjék, mit ezen érvel mutatok meg: Krisztusnak, mint tökéletes, hatalmas urnak, szükség engedelmeskednie minden teremtménynek mennyen és a földön. De ezen uralkodó Krisztus a legszentebb Szűznek volt engedelmes, mint anyjának. E dicsőséges Szűz viszont engedelmes vala József iránt, mint az ő hitvese iránt: tehát következik a záradék, hogy a Szent Józsefnek az egész világ engedelmeskedik.“ — X. Leo (Ap. Bembum, meghalt 1547-ben, in Epist. 1. 8. Ep. 17.) azt mondja: „Maria complementum trinitatis est“, azaz: Mária a Szentháromság teljessége. — Továbbá, ide vonatkozik amaz ének: „Örvendj égi urnó! ki a Krisztus szolgálójának nevezted magadat, de a ki, mint az isteni törvény tanítja, annak urnője lettél; mert a törvény és az ész azt kívánja, hogy az anya elébbvaló a Fiúnál.“ (Antidotar. Animale secundum chorum Augustini in Commemor. B. Virginis.) — Végül itt is előhozok egy történeti tényt: Steiermarkban a 17-dik század elején azt predikálta egy szerzetes, hogy *egykor majd az Isten alattvalója fog lenni Máriának.* (Acta hist. eccles. XVII. 237. lap. Mayers Papist. Catechismus 10. s köv. I. Pescheh: Geschichte der Gegenreformation in Böhmen. 1850. II. k. 157. lap.)

XIX. *Vallást teszünk róla, hogy a szentek csontjainak nagy hatásuk van, miért is azokat az embereknek tisztelniük kell s számukra kápolnákat építeni.*

Ez a cikkely ismét kétségtelenül valódi katolikus. A trienti zsinat a XXV-dik ülésben előadja (De invocatione vener. et reliquiis sanctorum), hogy a szentek testeit tisztelni kell, melyek által az emberek sok jótéteményt nyernek Istentől. (per quae multa beneficia a Deo hominibus praestantur). E végett pedig, e cikkely szerint Isten erőt adott azokba; a testek tehát hasonlóak az orvosi szerkekhez, melyek szinte csak az Isten által beléjük adott

gyógyyerőnél fogva hatályosak. A mit e XIX-dik cikkely a szentek csontjairól mond, ugyanazt mondja *Canisius* jezsuita a maga *Katechismusában* a megszentelt dolgokról, hogy t. i. azok, ha az egyház imája által megszenteltetnek, bizonyos erőt nyernek. — E tételre vonatkozólag *Ranjo* közli a már említett *Rivetus András* református hittudós irataiból a következő idézetet: «XXII. János pápa megengedte azoknak, kik a Szűz Mária lábnyomát háromszor megcsókolják és fogadás szerint három „Ave Máriá“-t mondanak annak áldott tiszteletére s dicsőítésére, hogy 70 évi bűnbocsánatot nyerjenek s szabadok legyenek sok bűneiktől.» — (Juxta Bullam S. Cruciatæ, impressa cum licentia.)

XX. *Vallást teszünk róla, hogy a római tudomány közönséges, tiszta, isteni, üdvözítő, régi és igaz: az evangyéliomi pedig, melytől önként elállunk, hamis, téves, istenkáromló, eretnek, kárhuzatos, lázító, istentelen, rigondolt és költött. Midőn tehát egészben és általában minden magyarázataiban, a római vallás egy szín alatt jó és üdvös, ezért megátkozunk mindazokat, kik bennünket az elfordult és istentelen eretnek-ségben, a kettő közül bármelyikben neveltek. Átkozottaknak nyilvánítjuk szüleinket, kik amaz eretnek hitben neveltek, megátkozunk még azokat is, kik előttünk a római katholikus hitet kétségbe hozták. Valamint azon két felekezeti papokat, kik nekünk amaz eretnek kelyhet nyújtották. Sőt magunkat is megátkozunk s átkozottaknak nyilvánítjuk azért, hogy amaz átkozott eretnek kehelyből (melyből innunk nem illett) részeltünk.*

Ez átkos cikkely olvasása első tekintetre megingatja igaz eredetúsége feletti véleményünket, mert hiszen — így gondolkozunk, — lehetetlen, hogy azon emberek, kik keresztyéneknek nevezik magukat, sőt a kik „Jézus társasága“ czimet viselnek, ilyen cikkelyt fogalmazhattak volna. De,

nem örömmel valljuk be, hanem megdöbbenéssel, hogy e cikkely tartalmát a római egyház törvénykönyvei, zsinati határozatai és pápák bullái igazolják. Például a Corpus Iuris Canonici, Böhmer kiadása, I. kötet 852—853. lapjain az átkokat megkülönbözteti, megengedett és meg nem engedett átkokra, ez utóbbi bosszúból származik, melyet Pál tilt Róma. 12, 14; az első szeretetből származik, az igazságra!! Ez elvből indulva ki, számtalanok a példák, melyek a protestánsokra mondott átkok világos bizonyosságai. X-dik Leo 1521-ben Luther ellen kiadott bullájában megátkozza Luthert és követőit, kirekesztéssel, számúzással és örök átkokkal. — Továbbá a trienti zsinat Canonainak legnagyobb részét átok rekeszti be, ilyenforma szerkezettel: „ha pedig valaki ezt vagy azt állítja, vagy tagadja: átkozott legyen!” A zsinat berekesztésekor pedig a „Szent Lélek által vezérelt és tanácsolt” püspökök, az elnöklő római bibornok indítványára háromszoros átkot mondtak minden eretnekekre. Az „URvacsora” bulla, mely a 13-dik század végén keletkezett és a melyet, daczára V. Pius parancsának, még a püspökök is vonakodtak felolvasni s a mely VIII-dik Orbán által bővítve, nem csak a tengeri rablókat, s más efféle gonosztevőket, hanem minket protestánsokat is, mint eretnekeket kárhoztat és átkoz, a többek közt ezeket tartalmazza: „kirekesztünk és megátkozunk minden lutheránust, zwingliánust, kálvinistát, összesen és egyenként minden eretnekeket!” — És mi még mind ez ideig alatta vagyunk ez átkoknak, ámbár 1869-ben IX. Pius pápa biztatott benünket az átok alól megszabadulással, de az ajánlatot nem fogadtuk el; ezért azután az 1869—1870. évi vaticáni zsinat minden eretneket újabb átkokkal sulytott. Álljon itt néhány hitczikk és Canon: „Átkozott legyen az, a ki azt mondja, hogy nem isteni jogon alapúl azon türelmetlenség, a melylyel a katholika egyház a tőle különvált vallás-

felekezeteket megveti és kárhóztatja.“ — „Átkozott legyen az, a ki azt mondja, hogy az egyháznak csak javallási és rábeszélési joga van, arra pedig nincs joga, hogy a tévelygőket és makacsokat külső ítélettel és büntetéssel is megfenyítse és kényszerítse.“ — „Átkozott legyen az, a ki azt mondja, hogy azon igaz egyház, a melyen kívül idvezülni lehetetlen, — nem a római katholika egyház.“ — „Átkozott legyen az, a ki azt mondja, hogy az egyház törvényei csak a polgári hatalom szentesítése által nyerhetnek érvényt.“ *Gratian* Decretuma (II. R. I. ügy. VII. kérdés) azt hagyja meg, hogy: „az eretnekségtől visszalépők az eretnekséget és annak tanítóit nyilvánosan átkozzák meg!“ — A „Loci Communes“, melyben a sziléziai sérelmek adatnak elő a 30 éves háború korából, a többek közt azt mondja, hogy: „meg kellett (az áttérteknek) szüleiket és nagyszüleiket, mint eretnekeket átkozni s lemondani mindenről stb.“ — Midőn 1654-ben Krisztina svéd királynő a római kath. egyházba lépett: a protestantismusról való leesküvését ezzel rekesztette be: „megátkozok egyszersmind minden tanokat, felekezeteket és véleményeket, bármi nevűek s bárhol létezzenek.“ — *Rango* pedig „Svecia Orthodoxa“ című munkája 126-dik lapján hivatkozik a közgyakorlatra, mely maig fenáll a róm. kath. egyházban, mely szerint az áttértek szüleiket és tanítóikat megtagadják, tőlök levelet el nem fogadnak s rólok végképen lemondani kényszerítettnek. A szülék megátkozására nézve lásd: „Verfolgungs-Geschichte“ *Elsner*. 508. lap.

XXI. *Vallást tesszünk róla, hogy a Szentírás tökéletlen és holt betű, míg a pápa nem értelmezi s a világiaknak olvasásra nem engedményezi.*

E cikkely tartalmát következőleg igazoljuk: «A Szentírás ingatag, hiányos és tökéletlen tudomány, mely nem foglalja magában mindazokat, melyek a hitre, erkölcsre és

kegyes életre tartoznak: azonban *e hiány némely hagyományok felvételével kipótolandó.*» (Colenienses Jesuitae in Censura. p. 220.) Midőn 1530-ban, az ágostai birodalmi gyűlésen *Eck* nevű híres római katolikus hittudós, az evangelikusok nagy ellensége, azt a nyilatkozatot tette, hogy **a Szentirással nem ellenkezik az evangelikusok hitvallása**: e nyilatkozatra találóan jegyezte meg a katolikus bajor herczeg: **«no — ugymond — akkor a lutheránusok az urak a Szentirásban; mi pedig kissorúltunk a hagyományokra!»** (Miért vagyok evangyéliomi protestáns keresztyén? Debreczen. 1881. 56. lap.) *Costerus Ferencz* mind az Ó- mind az Uj-Szövetséget sokban hiányosnak mondja. (In Enchirid. C. 1; p. 4). — *Bellármín* pedig így szól: «Állitjuk, hogy a Szentirásban nincs szabatosan befoglalva akár a hitről, akár az erkölcsről való tudomány.» (De Verbo Dei. Lib. IV. Cap. 3.) — «A Szentirás — mondja a híres Domonkos, Melchior Canus (meghalt 1560) — *csak holt hírő.*» (In Locis theolog. Lib. II. Cap. 7. f. 24.) — «A Szentirás lélektelen.» (Pictav. Lect. Pont. ap. Sleidan. l. 23. de Stat. Relig.) — «A Szentirás holt betű; pergamenre vagy papírra írva», — mondja *Costerus* Enchiridiona első részében a 44-dik lapon. Ezekhez hasonlóan nyilatkozik *Bellármín* fentebb idézett műve első könyve első részében, midőn a Szentirásról azt mondja: «lélektelen tolmács, holt tinta, pihenő betű», s azt állítja, hogy «a carthagói (47. fejezet) és trienti zsinat magyarázata folytán lesz Isten igaz igéjévé.» (Conc. trid. Sessio: IV.) — *Hosius Szaniszló* pedig (ermelandi bibornok s püspök: Contra Brentii Prolegg. opp. T. I. p. 530) így szól: «jó lélekkel el lehet mondani, hogy a Szentirás annyit ér, mint az Aesop meséi, ha az egyház tekintélyét nélkülözi;» sőt másutt egyenesen így nyilatkozik: «a római székre nézve sokkal jobb volna, ha a Szentirásból egy betű sem léteznék.» — E bizonyíté-

kokhoz csatoljuk végül *Harenberg* után a következő adatot: *Fábricius* jezsuita azt mondta 1583-ban Rómában: «Ha valaki a Bibliát vitás tanokban bírónak tartja, azt mutatja azzal, hogy éppen olyan bolond, mint az, a ki az ítélőszékbe egy siket és néma bírót ültet.»

XXII. *Vallást teszünk róla, hogy a római áldozár egy miséje hasznosabb az evangélikusok száz vagy akárhány szó-noklatainál. Ezért átkot mondunk mindazon könyvekre, melyeket olvastunk s melyek amaz eretnek és istenkáromló tudományt tartalmazzák. Atkot szórunk még mindazon műveinkre, melyeket (az eretnek hitben élvén) cselekedtünk, hogy az utolsó napon Isten előtt azok nekünk semmiképp ne tulajdoníttassanak. Mindezeket tiszta szívvél cselekedszük, állatván amaz eretnek tanról való ünnepélyes lemondással, előttetek tiszteletes férfiak, tisztos asszonyságok, jelenlevő ifjak és szüzek, hogy a római egyház ezekben és eféle czikkelyekben a legigazabb. Esküszünk e felett, hogy soha többé, míg élünk, a két eretnek tan közül (még ha szabad lenne vagy leendene is) egyikre sem térünk. Esküszünk továbbá, hogy míg egy csepp vér lesz testünkben, amaz átkozott evangéliumi tant mi teljesen titkon és nyilván, kényszerítve és csalárdsággal, szóval és tettel üldözni fogjuk, még a kardot sem zárva ki. Végezetre esküszünk, (ha megváltozván a sors, világi vagy egyházi állásba jutunk), az Isten előtt, az angyalok előtt és ti előttetek, hogy sem félelem, sem kegy által ezen idévezítő és isteni római katolikus egyháztól soha eltávozni nem fogunk és az átkozott evangéliumi eretnek-ségre visszatérni, visszafordulni, vagy ahoz csatlakozni nem fogunk!*

Ez utolsó czikkely is, bár rettenetesen hangzik, új vagy képtelen dolgot még sem tartalmaz. A legvisszataszítóbb benne kétségkívül azon esküvel tett ígéret, hogy az evangéliumi tudományt minden módon üldözni fogják. Ha már figyelembe vesszük, hogy III. Incze pápa (meghalt 1216.)

összhangzásban az egyházi atyák tételeivel kimondotta, hogy az eretneknek adott szót megtartani nem kell; hogy a koszticzi zsinat 19-dik ülésében a Zsigmond császár által *Huss* János mint eretnek számára adott oltalomlevelet semmisnek nyilatkoztatta s *Huss* Jánost megégettette, IV. Jenő pápa *I. Ulászlót* feloldozta a törökkel kötött békesség kötelező volta s arra tett esküje alól, mert a hitetlennek adott szót megszegni nem bűn; *X. Leo* a Luthert kiátkozó bullában kimondja, hogy az eretnekek megégetése nincs a Szent Lélek akaratja ellen; III. Pál pápa 1542-ben Rómában felállította az inquisitio «szent tisztségét», melynek célja volt a protestánsok gyökeres kiirtása; IV. Pál pápa 1559-ben az eretnekek ellen kiadott bullájában a régibb büntetéseket megújítja, kimondja rájuk a jószág-, hivatal- és méltóság-vesztést s hogy minden emberi vigasztalástól megfosztassanak; továbbá minden püspök mintegy született inquisitor, a mennyiben hivatali esküjökben köteleztetnek az eretnekek üldözésére e szavakkal: «esküszöm, hogy az eretnekeket is, mint megannyi pápa ellen lázongókat körömszakadtig üldözni és háborgatni fogom»: úgy találjuk mindezeknél fogva, hogy az evangyéliomi tan pápai alapelv. Ezekhez járúl *Maldonátus* János jezsuita s a protestánsok dühös ellenségének (születésére nézve: spanyol, meghalt 1583-ban) *Lukács* evangyéliomára irt *Commentárjában* (ad. Luc. IX. pag. 96.) e nyilatkozata: «az eretnekeket meg kell égetni, mint árulókat és szökevényeket!» — Továbbá: *Burgos* Baptist János ágoston rendi spanyol szerzetes (1573. In Acta Concil. trid. Lovan. Anno 1567. fol. p. 356.) e szavai: «tűzzel-vassal irtandók az eretnekek és pártoskodók, azok javai a kincstárnak adatván!» — VIII. Orbán pápa 1627-ben kiadott bullájában így szól: «számúzünk és megátkozunk a Mindenható Atya, Fiu és Szent Lélek Istentől vett hatalomnál, boldogúlt Péter és Pál apostolok és saját tekintélyünknel fogva: minden hussitát, wikleffitát, lutherá-

nust, zwingliánust, kálvinistát, hugenottát, újrakeresztelőt, háromságtagadót és keresztyén hittől elesetteket, mint szintén minden egyéb eretneket, bármint neveztetnek s bárhol legyenek, stb. — «Minden katolikus világi, úgymint egyházi: *megesküült ellensége* minden eretneknek.» (Veritas toti mundo declarata. 1681. 137. lap) — Kinek nem jutna itt eszébe a Mátyás alatt 1462-ben, II. Ulászló alatt 1495-ben törvényhozásilag az eretnekek ellen alkotott törvények, melyek alapján égettettek 1518-ban és 1519-ben a reformáció követői? Kinek nem él élénk emlékezetében az 1523. évi 54. és 1525. évi 4-dik törvényczikk 4-dik §-a, amaz fej- és jószágvesztésre, emez *elevenen megégettetésre* ítélvén a reformáció követőit? (Lutherani comburantur!) Se törvényczikkelyek ma sincsenek törvényhozásilag eltörölve! Igazolják a XXII-dik cikkely tartalmát: a Hitnyomozó törvényszékek; Párizsi vérnász és Te Deum! Pozsonyi delegatum iudicium. Gályarabság. Lengyelhon és a jezsuiták (Ranke). X. Incze és a vestfáliai béke s még számtalan tények igazolják ez utolsó cikkely tartalmát. — A kölni jezsuiták e nyilatkozata 1560-ban: «ha csak *tűzzel-vassal* nem pusztittatik a lutherana vallás, a római egyháznak békesége s nyugalma soha nem fog lenni», — *szinte e cikkely* igazolásául szolgál. (Hirsche fentidézett műve 34—37. lapján.) — Hogy a mise hasznosabb száz evangélikus prédikácziónál is, sőt lényeges kelléke a római catholicismusnak: általános meggyőződése minden pápai hívőnek. Tekintsük meg e végre a trienti zsinat XXII-dik ülését, 8. fejezet; és III-dik Canon. — XV-dik ülést: Decretum de Purgatorio. — V. ülést: 2-dik fejezetet. — Végül Lányi György: Narratio historicáját. Sect. 4. p. 60. § 82. Továbbá: Dr. Burnet: Reisebeschreibung durch Italien und Frankreich. Anno 1685. és 1686; az angol reformáció ismeretes írója: meghalt 1715-ben.

Hogy az elsorolt tételek római katolikus szelleműek s katolikus írótól sőt épen a jezsuitáktól származtak: túl van minden kétségen, azok tehát valódiak, igaz eredetűek és hitelesek. Olvassuk meg még ezek mellé: *Andreas O.* «Der verderbliche Moral der Jesuiten. Ruhrort. 1865.» — *Ellendorf J.* «Der Moral und Politik der Jesuiten. Darmstadt. 1840.» — *Dr. Harless:* «Jesuitenspiegel oder hat man Ursache sich vor den Jesuiten zu fürchten? Erlangen. Bläsing. 1839.» — *Andreas O.* «Der Zweck heiligt das Mittel. Als Moralprincip der Jesuiten, dargethan von O. Andreae. Gütersloh. 1865.» — «Les Provinciales, ou Lettres de Louis de Montalte, par Blaise Pascal. 1841.» különösen a 7-dik levél. — «Der entlarvte Jesuit, die verabscheuungswerthen Grundsätze und Lehren der Jesuiten, aus ihren eigenen Schriften geschöpft und die Jesuiten als Königsmörder dargestellt: durch L. von *Alvensleben.* Meissen. 1831.» — *Karl Conr. Lud. Maurer:* «Neuer Jesuitenspiegel. Insbesondere Beweiss, dass die Jesuiten den Satz lehren: der Zweck heiligt die Mittel. Mannheim. 1868.» 8° 140 lap.

Álljon itt végül a «Dunántúli protestáns Lap» 1902. május 4-dikén megjelent 17-dik számának a 321-dik lapon olvasható eme közleménye: «*Natália esküje.* Abból az alkalomból, hogy Natália királyné az orthodox vallásról áttért a római katolikus hitre, szószerint a következő áttérési esküformát mondotta el: «Én Natália, szemeimet az előttem fekvő szent evangéliumra emelve, azt kezeimmel érintve, elismerem, hogy senki sem üdvözülhet, csakis ama vallásban, melyet a katolikus, apostoli és római egyház elősmer, vall és tanít. Élénken sajnálom, hogy eme hittal szemben tévelyegtem, a midőn a római katolikus egyházon kívül születve, olyan tanokat követtem és ösmerem el, a melyek tanításaival ellenkeznek. Most azonban az

isteni kegy által megkönnyebbülve, elősmerem és hiszem, hogy . . . » (Itt a királyné által elmondott latin szövegű Credo következett). A királyné e formulát a következő szavakkal végezte: « . . . Őszinte szívvvel és erős hitttel megvetek és utálok minden tévedést, minden eretnekséget és minden schizmát, melyek a szent katolikus, apostoli és római egyházzal ellentétben vannak. Isten engem úgy segéljen! és a szent evangelium, melyet saját kezeimmal érintek! » *Megvetek és utálok . . .* e két szóból ijesztően kilátszik a római pápista türelmetlenség és vad fanatizmus. Valyon Magyarországon milyen esküt tétetnek le az áttérőkkel? Él-e még a magyar «átokformula»?!»

Ezek után az elfogulatlan olvasók véleménye az új katolikusok hitformájáról nem lehet más, mint ez, hogy „a magyar hitformában vagy úgynevezett átokmintában foglalt minden tanok a római egyházi vallástételekkel, zsinatok határozataival, pápai bullákkal, római katolikus írók, főként jezsuiták tanításaival, tanaival és a gyakorlattal tökéletes összhangzásban állanak;“ — s kimondhatjuk Hirsché-vel (fentidézett műve 4-dik lapján), hogy „a hitforma igaz eredetű és a jezsuiták által szerkesztett“.

